

Til Nord-Norge i 1996

Rasstandard/ Avlsmaal

Arsmøteinkalling

9038 Ruud född 19.09.1984 hos Elisabeth og Amund Wormstrand i Brandval var den siste
sonesen etter supermatadoren 8197 Jo Sing som vart sett inn i semin her i landet. Far til
Ruud var 8985 Jo Langen og morfar var 8989 Heid Graaune. Mora, 1 Knøtros, var född hos
Kari og Leif Kroken på Giamos. Ho hadde ein 4 ars middellavdrätt på 5371 - 4,0 - 3,2

Fjällrasseoksar til Noreg
Nytt frå styret
Gardsbesök på Ruud

STN-BLADET

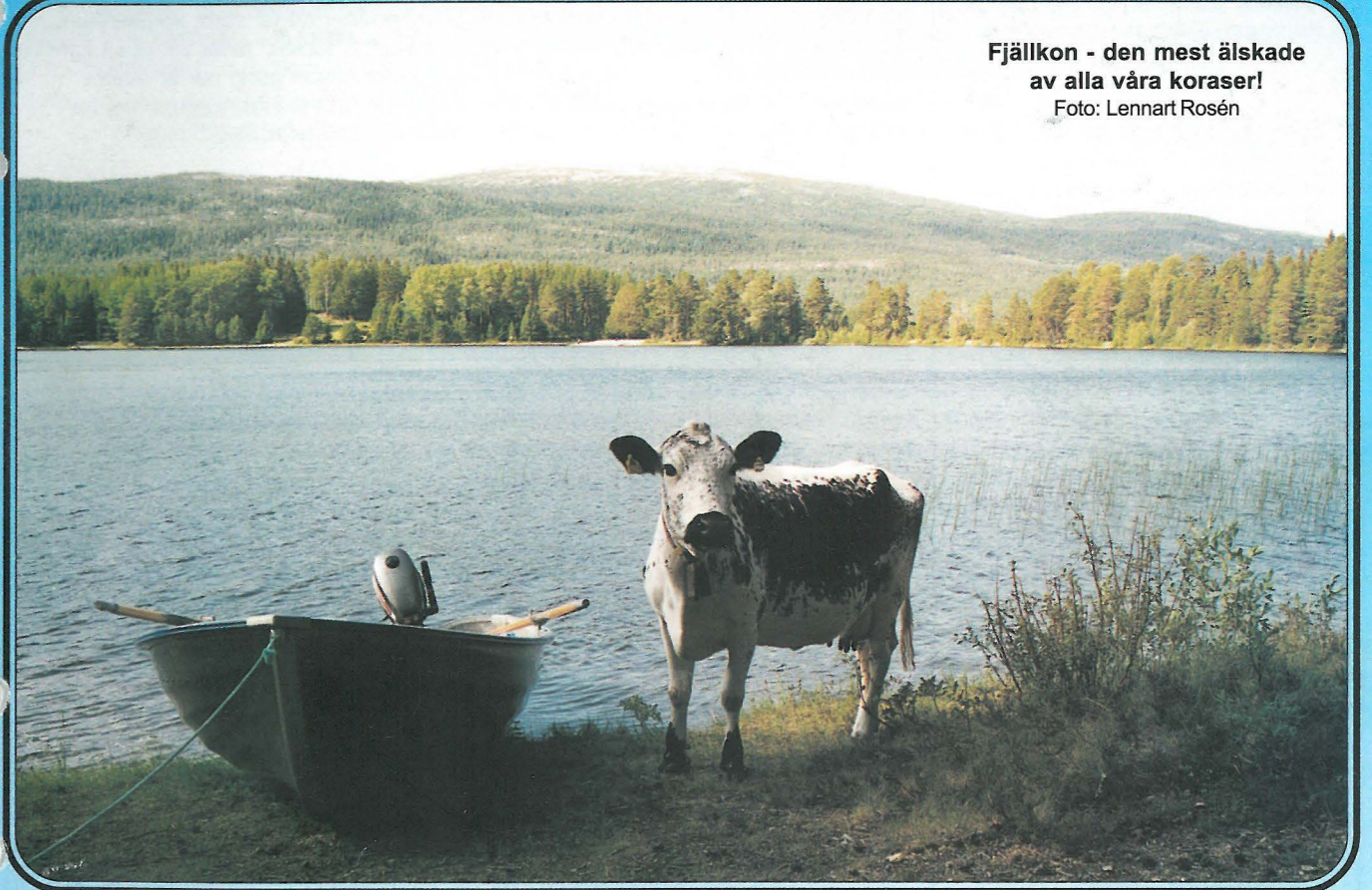
MEMLEMSBLAD FOR
AVLSLAGET FOR SIDET TRØNDERFE OG NORDLANDSFE
NR 1. 1997 ÄRGANG 8

FJÄLLKON

Svensk Fjällrasavels Tidskrift

NR 1 FEBRUARI 1997

Fjällkon - den mest älskade
av alla våra koraser!
Foto: Lennart Rosén

GEMENSAM FRAMTID!
Sidan 3

**GÅRDSBESÖK HOS
PÅHL HEDÉN!**
Sidan 7

**EN MYCKET GAMMAL
FJÄLLKO!**
Sidan 16

**UTFODRING AV
FJÄLLKOR**
Sidan 5

BÄSTA KORASEN!
Sidan 12

**NYA FJÄLLRASTJURAR
SPERMASAMLADE!**
Sidan 20

Svensk Fjällrasavel

Ordförande:

Patrik Gyllenhammar, Ekeshogs Hejde,
620 20 Klintehamn. Tel 0498-243035.
Fax 0498-243003.

Vice ordförande:

Robert Nilsson, Övre Svartlä 515, 961 98
Boden. Tel 0928-401 06. Fax 0928-402 10.
OBS! Tel-tid vard 10-12!

Redaktion, expedition, kassa:

Lennart Rosén, Larstorp, 590 33 Borensberg.
Tel/Fax 0141-700 82.

**Redaktör & Ansvarig Utgivare för
tidningen Fjällkon:** Lennart Rosén.

Ledamöter:

Göran Ceder, Gärde 50,
930 10 Löfvånger. Tel/Fax 0913-210 35.

Sven Blomberg, Översåtra Box 656,
783 02 St. Skedvi. Tel/Fax 0225-401 40.

Joachim Gustavsson, Görshorva, V. Harg,
595 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.

Lena Lindberg, Heden 4718,
780 64 Lima. Tel/Fax 0280-322 18.

Suppleanter:

Göran Lundström, Fjälbyn 252,
930 10 Löfvånger. Tel 0913-300 40.

Anders Jonört, Flarken 3440,
910 45 Flarken.

Berit Runsten, Alsenviken 1234,
830 44 Nälden.

Revisorer:

Gerd Arnqvist, Hörnsjö 452,
914 90 Nordmaling.
Margareta Holmgren, Ö. Rosinedal 15,
922 32 Vindeln.

Revisorssuppleanter:

Ann-Sofie Sångberg, Lökom 7578,
881 93 Sollefteå.

Tove Undin, Tosseberg 473,
686 93 Sunne.

*

Avelsansvarig:

Robert Nilsson, Övre Svartlä 515, 961 98
Boden. Tel 0928-401 06, Fax 0928-402 10.
OBS! Tel-tid vard 10-12!

Förmedling av livdjur:

Joakim Gustavsson, Görshorva Västra Harg,
596 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.

**Stambokföringsansvarig
av fjälldjur:**

Göran Lundström, Fjälbyn 252, 930 10
Löfvånger. Tel 0913-300 40.

Tidningssamarbete!

Hej! Här får Du ett nytt nummer av *Fjällkon*, den sammanhållande länken för alla oss med intresse för fjällkor. Denna gång har vi i samarbete med den norska STN-föreningen gjort en extra tjock och välfylld tidning. STN-föreningen ger ut sin medlemstidning *STN-Bladet* i Norge till människor med intresse för STN-kor. STN-kor är den norska motsvarigheten till vår svenska fjällko. STN står för Sidet Trønderfe og Nordlandsfe (sidet = sidiga = svartsidiga fjällkor). Dessa djur härstammar från "landskapen" Trøndelag och Nordland i Norge.

På nästa sida kan Du läsa mera om STN-djuren, varför vi samarbetar med dessa djur och vad denna ras betytt för de svenska fjällkorna genom tiderna.

Att göra en gemensam tidning är inget som kommer att fortsätta kontinuerligt, men om Du och vi som gör tidningen tycker att detta "försök" faller väl ut så kanske vi kommer att göra ett gemensamt tidningsnummer någon gång per år även i framtiden. Därför vill vi gärna få in Dina synpunkter när Du läst igenom denna tidning. Skicka gärna ett vykort och delge oss vad Du tycker! Tack!

Innan den här gemensamma tidningen fick det utseende den har just nu, så funderade vi mycket på hur vi skulle göra för att det skulle bli rättvist med förstasidan, baksidan, sidantal och så vidare, men det hela löstes som så att vi helt enkelt satte ihop bägge tidningarnas baksidor så vi istället fick två stycken framsidor. Vi har gjort 28 sidor vardera och vi möts på mittuppslaget, kan det bli ett mer rättvist och symboliskt samarbete!?

Tidningen går denna gång ut i ca 3000 exemplar i Sverige och Norge. Den är tryckt i Sverige men utskickad från Norge eftersom det norska portot för föreningsbrev som väger över 100 gram bara är 1/4 så dyrt som i Sverige. Trevlig läsning!

Nästa FJÄLLKON kommer i slutet av april.
Manus & Annonser till den tidningen ska vara tidningen
tillhanda senast den 20 mars!

Tidningen FJÄLLKON

* Tidningen utkommer med 5-6 nummer/år. Däremellan skickas aktuell information ut.

* Medlemskap tecknas genom att sätta in 200:- på postgiro 833 53 62-3.

* Annonsering med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes / Säljes" är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

* För övrig annonsering hänvisas till vår expedition tel/fax 0141-700 82, eller under ovan angiven adress.

* Samtliga artiklar i tidningen FJÄLLKON är författade av redaktionskommittén om ej annat anges.

* Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel utan är författarnas egna.

* Tidningen får i korta drag citeras om källan anges.
Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806
Utgivningsbevis PRV nr 21560
© Svensk Fjällrasavel
Tryckeriet Erik Larsson 1997

GEMENSAM FRAMTID!

● Detta nummer av *Fjällkon* (och *STN-Bladet*) är för den vanlige medlemmen ett första synligt bevis på det nära samarbetet med våra norska vänner i STN-föreningen. Denna tidning är också ett bevis för att det samarbetet inte "har någon baksida" eftersom denna tidning inte heller har det.

● Någon kanske höjer på ögonbrynen över att vi, som menar oss värna om den "svenska" fjällkon och kritiserar SKB-föreningen för deras planlösa nordiska korsningsavel, nu helt plötsligt ska ha ett eget nordiskt samarbete. Vad är skillnaden?

● Jo, skillnaden är himmelsvid. Samarbetet mellan STN-rasen och fjällrasen är äldre än raserna själva. Korsningsavel inom SKB är av modernt snitt och byggt på helt andra premisser än genetiskt och historiskt släktskap.

● Den svenska delen av fjällrasen låter sig spåras nästan uteslutande till området Jämtland/Härjedalen och det inre av Västerbotten och södra Lappland. På andra sidan gränsen i Norge finner vi STN-rasens vagga.

● Vi vet också att stora delar av det svenska området varit norskt i historisk tid och att handelsvägarna i den svenska fjällrasens daningsområde gått i huvudsak till Norge och inte till den svenska östkusten eller västra Finland. Detta av den enkla orsaken att man alltid gjort det för att det varit en mycket kortare resa till den norska kusten än till den svenska. Vi har även hört att denna handel med Norge omfattat djur så sent som in på 1960-talet.

● Det roliga är också att detta gemensamma ursprung även syns i stamböckerna. En av de mer namnkunniga norska kolinjerna som står för mödernet till tjuren 9009 Sevat (som det för övrigt just nu föds upp två tjurkalvar efter i Sverige), härstammar från Funäsdalen i Sverige.

● Vi vet även att de enda tjurar av icke svenskt ursprung som stambokfördes i den svenska fjällrasens stambok var de två STN-tjurarna Clarius R4486 och Soon R 4517.

● När man inom den svenska fjällrasen sökte en utväg ur könskörtelhyppoplasi-problematiken,

så vände man sig till Norge och systerrasen där, inte till Finland och den västfinska rödkullan som av SKB-avelns förespråkare framställs som "närbesläktad".

● Även för ögat syns det ju klart och tydligt att STN-rasen och fjällrasen har en gemensam bakgrund då vi trots att vi till en början valde olika färginriktningar, så har vi samma färgspektrum i raserna (Sverige avlade till en början mot helt vita djur med smärre svarta eller röda tecken medan Norge avlade mot svartsidiga djur).

● Det kan väl synas en aning lustigt att den kanske bästa kon inom STN-rasen, 8407 Kvitsi född 451112 som 1953 producerade 7855 x 4,5% fett = 358 kg smörfett, var helt vit med lite svart på mule och öron, och den bästa svenska fjällkon, 190 Öra född 1979 med en genomsnittsproduktion på över 400 kg smörfett på 13 år, var rödsidig till färgen.

● Därför menar vi inom Svensk Fjällrasavel och STN-föreningen att vi har en gemensam historia och kommer att ha en gemensam framtid! Vi strävar inte efter att göra en homogen ras av lika delar svenskt och norskt blod. Den genetiska bredden bevaras bäst av att vi tar fram rent svenska och rent norska tjurar så länge det låter sig göras likaväl som vi tar fram tjurar som innehåller både norskt och svenskt i skön förening.

● Vi gläds mycket här i Sverige åt STN-föreningens framgångsrika arbete med att rädda och uppföröka STN-rasens numerär och intresset för den. Vi har i många stycken haft STN-föreningen som förebild då vi bildade Svensk Fjällrasavel. Även i Sverige kan vi glädjas åt att andelen fjällkor ökar från år till år. Alltfler djurägare överger den fruktlösa korsningsaveln och går in för att avla mot en ren fjällras i sina besättningar och det ger sammantaget en väldigt positiv utveckling för populationen.

● Låt oss alla fortsätta att jobba för en fortsatt framgångsrik utveckling. Gemensamt kan vi göra det. För fjällkon har en given plats i framtiden jordbruk, hur stor? Ja, det är upp till oss och jordbrukspolitiken att avgöra. Låt oss se till att det inte är på oss det falerar!

AKTUELLA SEMINTJURAR

Nedanstående renrasiga fjälltjurar går att beställa för insemination. Av Svensk Avels tjurar ska alltid någon eller några av de nedan nämnda finnas tillgängliga på seminsektionerna.

1. Svensk Avels fjälltjurar:

6715 Lage
6718 Joar
6724 Mikro
6728 Lazarus
6738 Mast
6768 Deger
6769 Delta
6775 Sigge
6776 Lippo
6777 Makro
791 Karat
6758 Bula **
6759 Bam **
6763 Svartus **
6766 Karess **
(* = Kan vara slut på vissa sektioner)

2. Svensk Fjällrasavels fjälltjurar:

6 Snöstorm (Kodnr 7-0595) F 701 Svarting
40 Pelle (Kodnr 7-0596) F 6748 Bör
70 Rosen av Böle (Kodnr 7-0597) F 733 Gandi
3 Peter (Kodnr 7-0592) F 29 Ise
44 Fagerman (Kodnr 7-0571) F 1 Holar
3 Dollar (Kodnr 7-0577) F 940 Hompen
37 Eemeli (Kodnr 7-0574) F Kuninkaan Poika
23 Svempa (Kodnr 7-0576) F 67 Ringo
145 Tessar (Kodnr 7-0542) F 148 Tess
156 Zonat (Kodnr 7-0543) F 9 Zober
161 Smille (Kodnr 7-0549) F 10 Smith
1 Hubert (Kodnr 7-0552) F 6720 Jovial
21 Svartenlind (Kodnr 7-0553) F 701 Svarting
157 Lirken (Kodnr 7-0554) F 79 Nill
165 Leo (Kodnr 7-0556) F 10 Smith
57 Hinder (Kodnr 7-0561) F 155 Levi
181 Idear (Kodnr 7-0563) F 38 Desing
177 Rusk (Kodnr 7-0564) F 127 Snösolo
41 Duvolen (Kodnr 7-0565) F 64 Griver
164 Lim (Kodnr 7-0566) F 83 Rim
162 Linus (Kodnr 7-0567) F 10 Smith

Har Du frågor om Svensk Fjällrasavel och våra tjurar så kontakta någon av oss:

Expedition: (Lennart Rosén) tel/fax 0141-700 82.

Avelsansvarig: (Robert Nilsson) tel 0928-401 06, fax 0928-402 10. OBS! Tel-tid vard 10-12!

Ordförande: (Patrik Gyllenhammar) tel 0498-243035, fax 0498-243003.

VÄRSTA TJURVAL !!

Det här är en lista över tjurar med SKB-stamboksnummer som Du absolut ska undvika om Du vill avla mot renrasig fjällras. Nedanstående tjurar är de som för tillfället körs ut från seminsektionerna:

945 Bitt	6737 Örme
6701 Yxan	6740 Skatt
6711 Mirre	6755 Sobi
6708 Ylle	6761 Hire
6723 Majs	6767 Ymer
6731 Makt	6773 Yber
6733 Lönnå	6774 Midar
6734 Happe	6778 Ming
6735 Örjan	

Det finns flera bra fjällrastjurar att få tag på och det ska Din seminsektion kunna ta fram åt Dig utan problem. Ring till dem och kolla att de har fjällrastjurar hemma i god tid innan Du ska ha semineringen gjord. Om de inte har de tjurar som Du vill ha hemma så tala om för dem om vilka Du vill ha och var hjälpsam! Om Du själv är osäker på vilka tjurar som är renrasiga så hör av Dig till Robert Nilsson tel 0928-401 06, fax 0928-402 10, så hjälper han till om Du vill. För en sak ska vi komma ihåg, vi måste arbeta med seminörerna, inte mot dem!

OBS!

Angående utbetalning av stöd till djurägare med fjälldjur från Jordbruksverket!

Vid kontakt med Jordbruksverket vid denna tidningspressläggning meddelade de att utbetalningarna till djurägare med renrasiga fjälldjur som var utlovat till omkring årsskiftet är försenat. Tyvärr tycks det dröja ända till slutet av mars innan stödet utbetalas.

Vi, Svensk Fjällrasavel, tycker givetvis det är mycket tråkigt med sådana här förseningar, men vi har inget inflytande över Jordbruksverket i denna fråga.

Tappa för den skull inte hoppet, utan kom ihåg att fylla i och skicka in de nya ansökningarna som ska vara inskickade nu i april! Om Du stöter på problem med dessa nya ansökningar så kontakta oss så ska vi kostnadsfritt hjälpa Dig!

Vänliga hälsningar
Svensk Fjällrasavel

UTFODRING AV FJÄLLKOR - en enkel förklaring

ÖNSKEMÅL OM GODA RÅD

Under hösten och vintern har flera fjällkoägare hört av sig till Fjällkons redaktion och bett att vi ska skriva lite om utfodring av fjällkor.

Vi har inte reflekterat så mycket över behovet av detta intressanta ämne tidigare utan mest ägnat oss åt området som berör avelsfrågor, men givetvis ska vi ta upp en del om utfodring också nu när Ni medlemmar/läsare vill det!

I första hand vänder vi oss till de djurägare som har ett mindre antal kor och som inte har tillgång till husdjursföretagarnas utfodringsrådgivning.

Vi kommer inte att göra några djupdykningar eller trassla in oss i AAT, PBV, fiber och annat krångligt, utan vi ska tala om de grundläggande förutsättningarna och enbart tala om gamla hederliga begrepp som kg foder, protein och energi.

HÖ ELLER ENSILAGE

Den första grundstenen i fjällkons foderstat är hö och/eller ensilage. En fjällko som är sinlagd och håller medelvikten 450 kg behöver för sitt underhåll ca 6 kg hö plus några kg "bukfylla" typ halm e.d.

Kommande exempel är baserade på fjällkor som väger 450 kg. En mycket stor ko kan dock behöva lite mer foder samtidigt som en liten ko klarar sig på en mindre mängd foder.

Om man använder sig av ensilage så kan man räkna med att 1 kg hö ungefär motsvaras av 3 kg ensilage (6 kg hö som i exemplet ovan blir således 18 kg ensilage). Detta förutsätter att ensilaget innehåller ungefär 30% torrsbstans, vilket brukar vara en normal torrsbstanshalt i t.ex. ensilagebalar som förtorkats på slag något dygn före pressning.

I alla utfodringsexempel på denna sida har vi förutsatt att fodermedlen hö, ensilage och spannmål håller normala värden vad gäller innehåll av protein och

energi. Likaså vill vi poängtera att detta bara är en utfodringsrekommendation med några riktgivor vid olika avkastningsnivåer.

Vill man vara ännu mera noggrann så måste man naturligtvis analysera sitt foder så att man vet exakt vad det innehåller av protein och energi, men man ska samtidigt veta att bortemot 80% av allt hö och ensilage som skördas håller sig runt de medelvärden som vi har räknat med här.

Alla enskilda gårdar har dessutom sina speciella odlingsförutsättningar och skördeförhållanden vilket kan variera beroende på var den egna gården är belägen.

Innehållet av protein och energi i hö och ensilage beror mycket på skördetidpunkten. I södra Sverige anses en normal skördetidpunkt vara under de första veckorna i juni, medan det i norra Sverige är början av juli som är normalt. En andra-skörd av vullen tas normalt 6-8 veckor senare i de fall som återväxten ej betas av djuren.

Om man har ett sent skördat hö eller ensilage som man befarar kan ha en lägre proteinhalt så kan man komplettera med t.ex. -1 kg soja per ko och dag vilket är ett mycket proteinrikt tillskott. På så sätt håller man lättare mjölkproduktionen uppe.

Avkastning:	Sinko 15 l/dag	20 l/dag	25 l/dag	30 l/dag
Fodermedel:				
Hö, kg	6	8	8	8
Spannmål, kg	0	4	5	8
Koncentrat, kg	0	1	2	4

Det vore väldigt intressant om Du som har fjällkor hör av Dig till redaktionen och berättar lite om hur Du utfodrar Dina kor och vilka erfarenheter Du har av olika fodermedel! Skriv några rader och berätta för oss!

FJÄLLKON

Säljes

15 mjölkgetter, 15 ungetter och 2 bockar,
killingtid: juli-augusti.
Ring 0690-330 28, Stein!

Fjällkvigor:

Kviga *961213 F 6718 Joar MF 6738 Mast
Kviga *961223 F 6769 Delta MF 940 Hompen
Kviga *960907 F 6753 Bisko MF 6738 Mast
Kviga *960402 F 6752 Katar MF 943 Bass
Kviga *960228 F 6758 Bula MF 784 Biljett
samt några kor lämpliga som hushållskor.
Leukos- & BVD-fri besättning.
0510-132 10, Torborg & Sven-Olof Widell.

3 dräktiga fjällkvigor, värkalvande
0913-301 41, Tommy Öhgren.

SKB-ko, kalvat i december,
*1992, högvakastande, leukos- & BVD-fri.
0515-260 87, Elisabeth Andersson.

"Semintjuren" 6 Snöstorm
*940606. V6 stp S, Far 701 Svarting.
0591-170 05, Gunborg Appel.

4 st korsningskvigor, dräktiga
018-35 57 93, Karl-Erik Sättergren.

3 fjällrastjurar, ca 2 år,
0435-77 04 45, Gustav Larsson
(mobil tel 070-577 24 45).

1 ko, kalvar i maj & 2 dr kvigor
0270-220 60, Ragnar Wiklund.

AGRONOMSTUDENTER SÖKER PRAKTIK!

Kan Du ta emot en praktikant i sommar?
Varierande förkunskaper.
För mer information kontakta:
Traktorutskottet, ULS, Box 7074,
750 07 Uppsala
eller
David von Boisman 018-40 06 30!

ARRENDEGÅRD SÖKES....

.....från linjen Gävle - Mora och
söderut för att driva en ekologisk
fjällkogård med 4-10 kor med
tillverkning av olika delikatessostar
och smör.
Vi driver idag en get- och fjällkogård,
men p.g.a. brist på mark är
vi tvungna att flytta.
Ring 0690-330 28, Stein

KÖPES / ARRENDERAS

Mindre gård, ca 20 koplater i
båsladugård, 20-40 ha åker och
skog, maskiner och djur, mjölkkvot.
Gärna i Gävleborg men även i
närstående landskap.
0291-440 15, Robert

Köpes

Kvigkalvar under 6 månader av ren fjällras.
0502-313 96, Birgitta Larsson.

1 st kvigkalv ca 6 mån
av ren fjällras med full härstamning.
0455-550 50, Britt Beijmar.

Ko av fjällras som mjölkar (snarast).
0250-352 30, Monica Björklund.

2 kvigkalvar av ren fjällras
som dricker mjölk nu.
0304-410 31 Gunvor Andersson.

Kor & kvigor av ren fjällras
med full härstamning och efter
produktionsstarka djur.
054-87 13 14, Anne-Maj Christensen.

Kvigkalvar ca 2 mån
0470-77 01 35, Bernhard Karlsson.

2 st fjällkvigkalvar köpes våren -97.
Tel/Fax 0290-424 50, Siv Rydenheim.

APROPÅ ALMANACKOR!

Efterfrågan på almanckor har varit stor under
de sista månaderna, men tyvärr har vi inte
haft tid att framställa några för 1997.
Dock har vi som mål att se om vi
kan få fram någon till 1998.
Håll utkik i denna tidning i höst för beställning!
(Skicka gärna in bilder till en ev. almanacka!)

ANNONSERA I FJÄLLKON!

* NÄR DU VILL KÖPA
ELLER SÄLJA DJUR

* KÖPA & SÄLJA
TILLBEHÖR & UTRUSTNING

* KOMMA I KONTAKT
MED ANDRA FJÄLLKOVÄNNER

Småannonser på denna sida är kostnadsfria
för medlemmar i Svensk Fjällrasavel!

A. När det gäller djur som ska annonseras
ut så hör av Er till livdjurs-
förmedlaren Joachim Gustavsson
på tel/fax 0142-250 42.

B. För övriga annonser hänvisas till Svensk
Fjällrasavels expedition under adress:
Larstorp, 590 33 Borensberg.
Tel/fax 0141-700 82.

NÄSTA FJÄLLKON UTKOMMER
I SLUTET AV APRIL -97.
MANUSSTOPP ÅR 970320!

LIVDJURSFÖRMEDELAREN RAPPORTERAR

Ja, nu var det nytt år och vintern kanske
redan börjar att ge vika i södra Sverige.
Den här gången går tidningen ut i ca 2500
exemplar i Sverige och Norge så det bör
väl gynna köp- och säljmarknaden.

Jag vill denna gång passa på att göra en
liten genomgång hur jag lägger upp sälj-
och köpenskemålen;

När Ni har anmält att Ni vill sälja eller
köpa djur så hänvisar jag direkt hem till
Er fram till dess att denna tidning utkom-
mer eller tills Ni återigen kontaktat mig
och talat om ifall Ni köpt eller sålt.

Vill Ni att jag ska fortsätta efter det att
annonserna är ute i denna tidning så måste
Ni ringa och anmäla igen. Detta för att vi
ska kunna hålla en aktuell koll på köp-
och säljmarknaden.

ELMIA-UTSTÄLLNINGEN HÖSTEN 1997!

Du som har fina fjällkor/kvigor som Du
tror skulle platsa på Elmia ombedes höra
av Dig till någon i Svensk Fjällrasavels
styrelse för vidare diskussion! Tack!

Svensk Fjällrasavels lokalavdelning Västergötland, Östergöt- land med omnejd

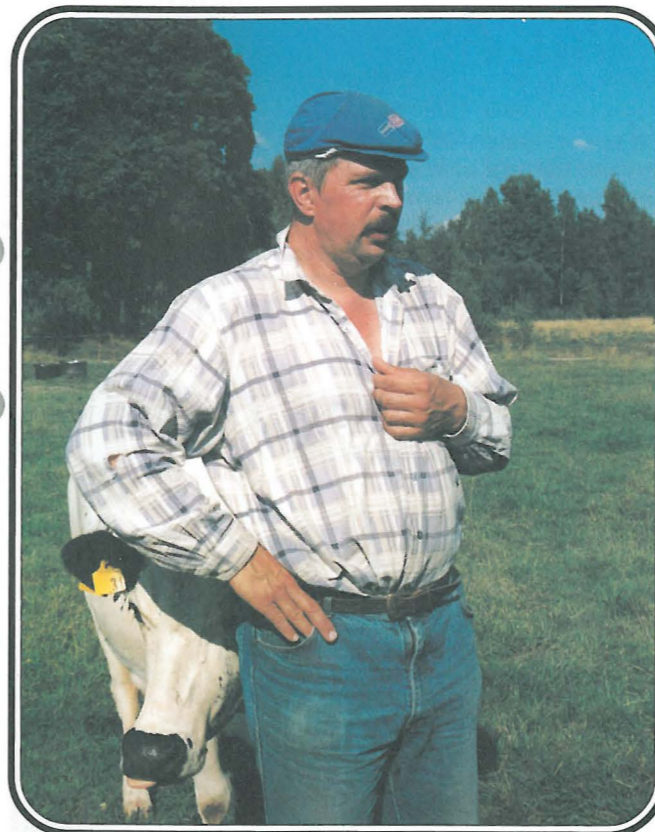
kallar till träff
lördagen den 15 mars
kl 10.00 i Gökhem's Hem-
bygdsgård, Falköping

Vi kommer bl.a. att:
* Prata om lokalavdelningen.
* Prata om fjällkor.
* Dricka kaffe & äta lunch.
* Hälsa på hos någon
och se på fjällkor.

ANMÄLAN senast den 8 mars
till Birgitta Karlsson,
tel 0502-450 64

FJÄLLKON

Gårdsbesök hos Påhl Hedén, Munkfors

Påhl Hedén brukar tillsammans med hustrun Solveig
gården Ängen som ligger i Ena utanför Munkfors. Det är
en mindre gård med ett lantbruk anpassat för de 8-9
fjällkorna plus rekrytering. Sommartid, från mitten av
juni till mitten av augusti, är man på sin fäbod Säter-
vallen några mil bort. Foto: L. Rosén.

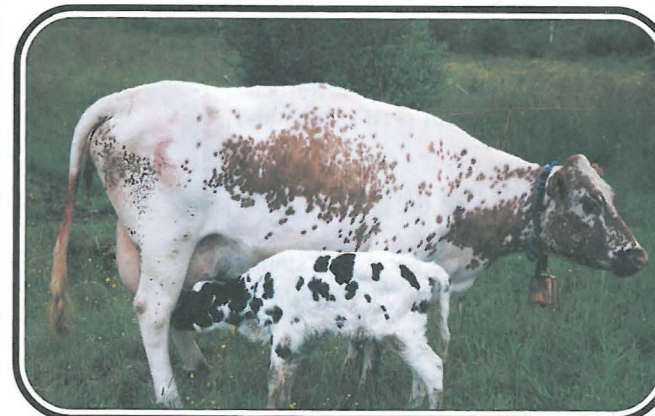
Undertecknad var och hälsade på hos Påhl en solig dag i slu-
tet av augusti. Mitt egentliga ärende var att hämta de två
tjurkalvarna Olav och Harald vilka föddes den 14 juni, för vi-
dare transport och uppfödning så att vi kan spermasamla nå-
gon av dem under hösten 1997. Deras mor 27 Snövit har näm-
ligen en mycket unik härstamning.

Fadern till Snövit är 6718 Joar, och det är väl kanske inte så
unikt, men tillsammans med morfadern 14 Gredor och mor-
mors far 723 Figer ger det en mycket intressant kombination.
Joar är född 1987, Gredor 1959 och Figer 1973.

Fjällkorna hos Hedéns är överlag mycket bra exteriört sett samt
har en hög renrasighetsprocent, så härifrån hoppas vi få fram
bra tjurar till kommande avelsarbete. Besättningens bästa
mjölkko hette för tillfället 30 Vitmåra, och hon hade vid mitt
besök producerat 6423 kg mjölk med 5,3% fett och 3,7% pro-
tein de senaste 12 månaderna (vilket är detsamma som 340
kg smf).

Här har Påhl Hedéns robusta fjällko 27 Snövit just kalvat.
Det blev två tjurkalvar som heter Olav och Harald. De
fick norska namn eftersom deras far är en norsk STN-
tjur vid namn 9009 Sevat. Olav och Harald föds nu upp
hos Joachim Gustavsson och en av dem kommer att
spermasamlas hösten 1997. Foto: P. Hedén.

Påhls äldsta ko, född 1986, heter 17 Snöflinga, och här
har hon just kalvat. Snöflinga är efter 708 Bill med 723
Figer som morfar och 14 Örjar som mormors far (alla tre
tjurarna är 100% rasrena). Foto: P. Hedén.

Familjen Hedéns gård ligger ganska många mil från närmaste
mejeri, och det är långt mellan de mjölkproducerande bönderna
här i de värländska skogarna, så mjölkbilarna kommer bara
var 4:e dag. För att klara mjölk kvaliteten så är kyltanken inställd
på 2 grader C istället för 4 grader vilket annars är normalt.

Påhl är en sann djurvän och riktig kogubbe som verkar sätta
djurens väl och ve i främsta rummet. Den lilla trevliga ladugår-
den och naturen runt omkring är som klippt och skuren för en
liten fjällkobesättning och vi får verkligen hoppas att möjlighe-
terna att få leverera mjölk i de här trakterna inte försämrats från
mejerihåll. Vi önskar alla familjen Hedén lycka till i framtiden!

Text: Lennart Rosén

Fjällkor & Fjällnära kor

- vad är vad?

Som omnämns på annan plats i tidningen har vi under hösten -96 samlat sperma från åtta stycken fjälltjurar med gott resultat. I samband därmed samlades även sperma från en fjällnära tjur, Hjärter, med 7-527 Klöver som fader. Modern till Hjärter är en Biellojaureko som hette Brunöra. Det är egentligen allt vi vet om den här tjurens härstamning. Antalet doser efter honom blev hela 462 stycken, och det torde räcka med råge. Men vad är fjällnära kor kontra "vanliga" fjällkor? Vi ska här försöka sprida lite ljus över dessa djur.

FJÄLLNÄRA DJUR

Med ovanstående inledning som grund så vill vi här säga en del om de fjällnära djuren. Antalet kor inom denna grupp är något mellan fyrtio och femtio, och det är troligt att de kommer att öka i antal eftersom intresset för dem är rätt stort.

Ansvaret för bevarandet av de fjällnära djuren åligger Svensk Fjällrasavel och Projekt Rädda Fjällkon (PRF) i samarbete.

Här ska framhållas att det just är frågan om ett rent bevarande - givetvis i kombination med en uppförökning av stammen - och att vi inte ställer några krav på kornas avkastning.

Men helst ska de naturligtvis mjölkas på sedvanligt sätt så vi kan hålla koll på alla de egenskaper en mjölkko ska ha avseende lynne och mycket annat.

Därutöver ska vi i görigaste mån söka hålla isär härstamningarna för att undvika allvarliga inavelsdefekter.

HÄRSTAMMAR FRÅN TRE BESÄTTNINGAR

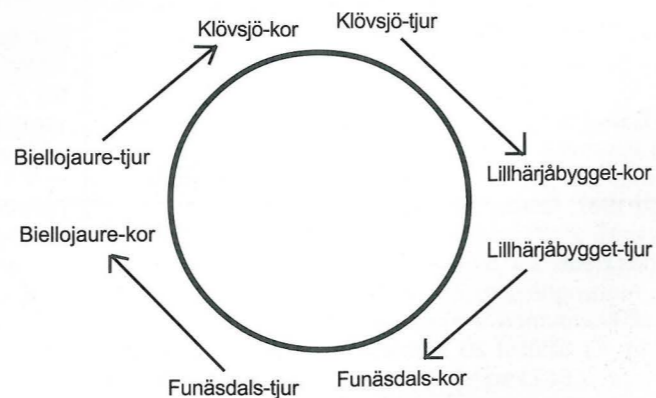
De fjällnära djur vi hittills arbetat med härstammar i huvudsak från tre små besättningar, nämligen Biellojaure, Lillhärjäbygget och en gård i Klövsjö.

Var och en av dessa besättningar måste betraktas som ganska starkt inavlad, vilket också tydligt syns på en del av djuren. Att låta denna inavel drivas vidare måste ur alla synpunkter anses vara fel.

Inom varje besättning kan man i nuläget

Detta är en 1-årig fjällnära tjur som har hälften Lillhärjäbygget-stam och hälften Biellojaure-stam i sig. För de fjällnära djurens del är det nu av största vikt att införa ett system som motverkar inavelsdefekter enligt nedanstående förslag till cirkulationsavels-system. Foto: Elisabeth Andersson

stå bara ett snäpp från grava inavelsdefekter med fruktsamhetsproblem som en katastrofal följd.

STRIKT AVELSSCHEMA

Det fortsatta arbetet med den fjällnära gruppen måste därför, som vi anser det, inriktas på två åtgärder;

* Dels måste vi införa ett strikt cirkulationsystem så att tjurarna användes till kor med härstamning från någon av de andra besättningarna enligt ett uppgjort schema.

* Dels måste vi sätta in alla krafter på att söka hitta nya fjällnära djur med nya härstamningar medan det ännu är möjligt.

Under 1996 fann vi en ny tjur, Rasmus, i Funäsdalen, och för ett par år sedan tjuren Vivalde från Hans Salomonsson. Under 1997 är det meningen att vi ska försöka samla sperma efter Rasmus. Om det lyckas så blir han ett ovärderligt nyttillskott i stammen av fjällnära djur.

Kanske har det hittats ytterligare något djur, men tiden börjar bli knapp och chanserna att hitta fler djur med nya härstamningar minskar för varje dag som går.

CIRKULATIONSVELSSYSTEM

Ett cirkulationsavelsystem, där gamla och nya tjurar användes till hondjuren på ett sätt så att den genetiska bredden inte smalnar mer än vad som redan skett utan helst ökar, kräver disciplin av djurägarna och planering av inköp av sperma.

Hittills har vi sagt att det bästa för en sådan här liten population är om man använder så många tjurar som möjligt i aveln. Men det förutsätter att alla koägarna är experter på kreatursavel, och så är nog tyvärr inte fallet.

Det kan lätt bli så att man okritiskt köper en tjurkalv bara den kallas "fjällnära" utan hänsyn till härstamning. Då kan det gå så att man blir med och gräver den fjällnära gruppens grav istället för att bevara den!

Önskvärt vore nog istället om alla fjällnära kor seminerades/betäckes så att t.ex. kor med fader från Lillhärjäbygget semineras med tjur från Klövsjö.

Kor med Klövsjöhärstamning semineras/bet. med tjur från Biellojaure och kor med Biellojaurehärstamning semineras/bet. med tjur av Lillhärjäbyggetstam. På lämplig plats i cirkeln (på sidan här intill) sätter vi sedan in Funäsdalsdjuren mellan två av de övriga besättningarna.

IDAG SAMMANBLANDADE

Eftersom djuren dessvärre redan är sammanblandade på ett planlöst sätt, kan vi inte göra annat än att låta han- och hondjurens respektive fäder avgöra till vilken djurkategori djuret självt räknas.

Vartefter vi lyckas finna nya tjurar med annan härstamning plockas dessa in i "kretsloppet". Om kretsen kan komma att omfattas av fem eller flera tjurstammar har vi kanske ändå en chans att bevara de fjällnära djuren för framtiden. I synnerhet som vi inte har några speciella krav på avkastning utan låter oss nöja med att de är av "hushållsko-klass".

SKILJ PÅ FJÄLLKOR OCH FJÄLLNÄRA KOR!

Deet är utomordentligt viktigt att alla är medvetna om att fjällkor och fjällnära kor är två skilda kategorier, även om båda räknas in under den här föreningens ansvarsområde.

På fjällkorna har vi vissa avkastningskrav och begär att de ska klara kraven på en ekonomisk mjölkproduktion. Det kravet ställer vi alltså inte på de fjällnära.

Detta innebär att om man använder en fjällnära tjur till vanliga fjällkor kan det bli förödande för ekonomin i ladugården!

Omvänt gäller att om man använder en vanlig fjälltjur till en fjällnära ko blir kalven varken det ena eller det andra, och man har gjort allt bevarandearbete en riktig björntjänst. Kom ihåg det!

ÄVEN DE FJÄLLNÄRA KORNA SKA BEVARAS

Förutom att arbeta för bevarandet och utvecklandet av den vanliga fjällkon så vill vi, Svensk Fjällrasavel, göra allt vad som göras kan för att försöka rädda den lilla stammen av fjällnära djur åt eftervärlden.

Detta bl.a. av det enkla skälet att vi kanske idag inte vet vilka anlag de är bärare av som gör dem unika och för att vi inte kan tillåta att en genetisk resurs ingående i den biologiska mångfalden får försvinna.

DU SOM ÄR INTRESSERAD AV FJÄLLNÄRA DJUR KAN KONTAKTA: BIRGITTA KARLSSON, TIDAHOLM PÅ TELEFON 0502-450 64 ELLER GOTH BERTIL JOHANSSON, RÄTTVIK PÅ TELEFON 0248-141 59!

Q-flow. E
Bäst i test. ♣

Lättvikstorgan med kvalitet. Passar alla mjölk-anläggningar.

Fråga vår Åt eller
SCAN FARM
0500-41 69 00

SMART FEEDER E

Över 500 använder SMART FEEDERs handdator i Sverige.

Fråga vår Åt eller
SCAN FARM
0500-41 69 00

"Fullfoder" E
individuellt ♣

Nu kan Du blanda och utfodra blandfoder individuellt med nya SMART FEEDER M2000 IMR®

Fråga vår Åt eller
SCAN FARM
0500-41 69 00

En dråplig tjurhistoria!

I augusti 1996 när Svensk Fjällrasavel hade träffen i Klövsvj, blev undertecknad en sen kväll sittande med Rune Boström, Utersjöbäcken. De andra hade gått till sina rum för att sova så det var bara Rune och jag kvar där. Naturligtvis kom samtalet in på kor och tjurar (av någon outgrundlig anledning blir det lätt så).

Det är alltid ett sant nöje att få lyssna till en erfaren kogubbes kunskaper och historier om hur det var förr, och Rune är inte snål med att dela med sig av sina minnen. Och under det att den mycket sena kvällen blev ljus sensommarmatt berättade Rune följande historia från det tidiga 1950-talets Västerbotten;

I byn Ragvaldsträsk, ett par mil söder om Skellefteå, bodde en i fjällrassammanhang mycket känd bonde vid namn Folke Lindfors. Mest känd var han väl för kon 93 Mesina, SKB 6348, som under det tidiga 1960-talet hölls för att vara en av rasens bästa kor. Hon producerade det bästa året 1962, 6679 kg mjölk med 5,2% fett vilket blir 350 kg smörfett! 93 Mesina är mor till den "nyupptäckte" 77 Messar, SKB 6165, som med ett fåtal doser finns fryst till eftervärlden. Men åter till historien.

Folke, liksom hans far, var inte ängsliga av sig när det gällde att hantera tjurar och naturligt nog kom de att fungera som tjurhållare i Ragvaldsträsks tjurförening. Något utav de första åren på 1950-talet skulle man byta tjur i föreningen samtidigt som man fick höra att man i grannbyn Gummark skulle byta ut sin tjur 32 Ekorren, SKB 1673, som tjänstgjort där i 5 år. Avkommorna efter honom var lovande och dessutom härstammade han från Norbergs i Blåvik, Bjästa, ett namn som har ett alldeles särskilt skimmer över sig.

Alltnog, en delegation avreste från Ragvaldsträsk till Gummark för att hos deras tjurhållare bese Ekorren. Väl där befanns tjurhållaren inte vara hemma, men en son i de unga tonåren visade dem tjuren i ladugården. Enligt uppgift hade inte tjuren varit ute ur ladugården på 5 år, och det syntes på den. Ryggen var lite sänkt och buken syntes ganska omfattande. En viss tvekan spred sig bland de tillresta tjurspekulanterna över hur det skulle gå att få tjuren hanterbar och i form igen, han var ju nästan 7 år gammal. Och skulle någon vilja åtaga sig uppdraget (att få fason på en gammal envis tjur kan ju vara allt annat än lätt).

Omfånget på buken kommenterades högljutt varvid gårdens unge son fällde följande kommentar; "- Inte har han så stor buk nu, då skulle ni se hur den ser ut när han har tagit sig lös och tömt ladugårdskaret!". (Innan de automatiska vattenkopparnas tid hade man vanligen ett system med ett stort betongkar som stod i förbindelse med vattenkopparna. Man fyllde på vatten i det stora karet och på det sättet hölls nivån i samtliga vattenkoppar).

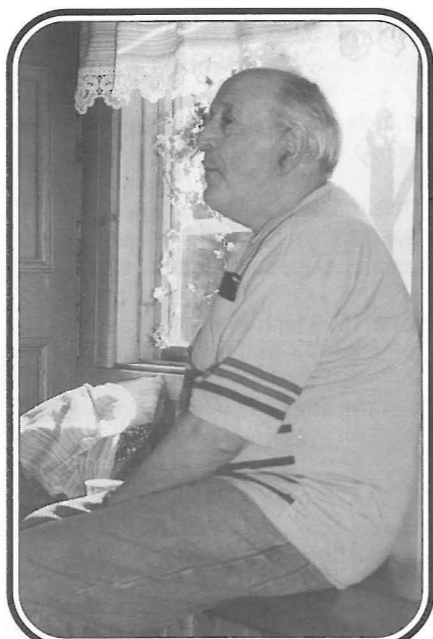
Volymen på ett ladugårdskar var rätt väl tilltaget, minst 100 liter. Man hade dessutom den tron att rätt hårt begränsa vattentillgången till tjurarna för att de inte skulle vara så begivna på stråfoder och därigenom få stor buk och följaktligen bli betäckningsslöa. Detta gjorde att många tjurar var konstant törstiga och mycket begivna på vatten. Men som tidigare sagts så var inte Lindfors ängslig utan han sade att "- Vill ni ha tjuren så ska jag nog klara den". Sagt och gjort, tjuren bytte by.

För att hålla tjurarna i trim hade Lindfors en rastgård där han brukade släppa ut dem. Dit släpptes Ekorren, 7 år gammal och otränad. För sällskaps och fostrans skull släppte Lindfors även in en 1 år gammal ungtjur som han tyckte var lite vass i humöret. Han trodde att Ekorren "skulle göra folk av den". Genast attackerade ungtjuren Ekorren framifrån och gick in med sitt huvud under Ekorrens bröst. Samtidigt reste sig Ekorren och då fick ju ungtjuren oväntat hjälp i kampen.

Med all den kraft en het ungtjur kan uppåda kastade ungtjuren Ekorren över ända så att han föll raklång bakåt på rygg och med en väldig smäll slog huvudet i betonggolvet. Som tur var hade ju Ekorren en riktig tjurskalle så han överlevde smällen. Men genast var ungtjuren där och slagsmålet fortsatte med intensitet. Till slut ansåg sig Lindfors nödgad att gå emellan för att få ett slut på det hela och vid det laget var Ekorren ganska mörbulad. Men det är inte det lättaste att få slut på ett tjurslagsmål och det är väl egentligen inte rekommendabelt heller för den delen. Så det krävdes en kraftig träpåsk och ett beslutsamt handlande för att skilja på pojkar. Väl inne i ladugården igen så lade sig Ekorren och steg inte upp på tre dygn!! Han fick matas och vattnas liggande.

När han återigen steg upp släpptes han ut för ny motion. Denna gång var det en mentalt förberedd gammeltjur som gick ut i rastfållan. Genast sökte han upp sin unge kontrahent och visade med eftertryck "var skåpet skulle stå" och vem som skulle ställa det! Efter denna eklut så tjänstgjorde Ekorren med belåtenhet under flera år. Rune berättade att när han ibland hade vägarna förbi Ragvaldsträsk brukade han se Ekorren stor och väldig, lugnt stå och sova med huvudet inne i kornas fålla och resten av kroppen inne i sin egna fålla. Liksom vakande över sin hjord, uppbarande all den respekt som endast tillfaller en riktigt fullt utväxt tjur som "vet var skåpet ska stå!"

Text: Robert Nilsson

Rune Boström, Utersjöbäcken, har mycket att berätta om fjälldjur!

Foto: Lennart Rosén.

EFTERLYSNING! RECEPT PÅ MJÖLK- PRODUKTER!

Hej! Jag undrar om någon av Fjällkons läsare kan hjälpa mig med recept på vad jag kan göra med mjölken från min hushållsko, t.ex. "täte", messmör eller mesost. Allt är av intresse!

Tack på förhand! Skriv till

Katarina Sjöberg, Godmersta 2421,
890 35 Husum,

eller skicka in Dina recept till denna tidning så publicerar vi dem!

Vem betalde in 200:- i medlems- avgift till Svensk Fjällrasavel den 4 november -96 och glömde sätta ut sitt namn på inbetalningskortet???

Det var ett förtryckt inbetalningskort med vårt PG-nummer 833 53 62-3 och registreringsdatum hos postgirot var 961104. Du som har betalat in detta riskerar att bli utan tidning nästa gång eftersom Din årsavgift registreras som obetald. Kontakta Lennart på Fjällkons redaktion om Du känner på Dig att det var just Du som glömde sätta ut Ditt namn!

FAMILJEMEDLEMSKAP I SVENSK FJÄLLRASAVEL!

endast 50:-/år!

Svensk Fjällrasavel behöver många stödjande medlemmar för att kunna fullfölja arbetet med fjällkorna ordentligt. Därför har styrelsen beslutat att även familjemedlemmar får vara med i föreningen!

Avgiften för varje familjemedlem är 50:-/år. Dock kommer tidningen endast att skickas ut till den fullbetalande medlemmen.

Du som vill bli familjemedlem sätter in 50:- på föreningens postgirokonto 833 53 62-3.

Skriv "familjemedlem" samt Ditt namn och namnet på den fullbetalande medlemmen.
Tack!

Det viktigaste är inte varifrån man kommer utan vart man går.

STAMBOKFÖRINGS- AVGIFTER

Styrelsen för Svensk Fjällrasavel har fastställt följande priser vid stambokföring av fjälldjur:

Tjur 300 kronor.
Ko 150 kronor
samt 100 kronor/styck för
följande djur som stambokförs
vid samma tillfälle.

Du som har djur att stambokföra ombedes kontakta Göran Lundström på telefon 0913-300 40!

Rättelse!

I föregående nummer av Fjällkon i artikeln *Fjällresan* så berättade vi på sidan 22 om "Lång vandring med fjällkor". Där nämnde vi två namn på personer och varifrån de kom. Rätt härkomst för dessa båda herrar ska vara Funäsdalen för Salomon Wagenius och Storsjö för Erik Olsson.

GLÖM EJ BORT MEDLEMS- AVGIFTEN FÖR 1997!

Några få medlemmar hade vid denna tidnings utskick fortfarande ej betalat in medlemsavgiften för 1997. I förekommande fall har vi bifogat ett nytt inbetalningskort ifall det gamla förkommit eller glömts bort.

Välkommen som medlem även i år!

- Våldigt vad kirurgerna blivit skickliga. Jag hörde om en man som fått ögonen förstörda i en olycka och då tog de två blåbär och satte dit, så nu ser han hur bra som helst!
- Och jag hörde om en man som fick fingrarna bortsprängda. Då tog de fyra spenar från en ko och handen blev som ny!
- Otroligt, är det någon som sett det?
- Ja, han med blåbären....

DNA-TESTER AV FJÄLLBOSKAP

För några år sedan var intresset stort för DNA-tester av olika mjölkproteiners genetiska varianter. Idag är intresset inte lika stort, särskilt inte hos de stora internationella raserna. Orsaken till detta är troligen följande:

Eventuella avelsmässiga framgångar blir små och tar mycket lång tid med traditionellt avelsarbete. Seminföretagen har varken tid eller råd att ägna mycket arbete år detta.

Mejeriföretagen världen över har löst en stor del av de problem som en genetiskt sämre mjölk medför genom ny teknik (som visserligen kostar) men som inte är något allvarligt problem vid stordrift.

För fjällboskapens del, som nu och troligen för lång tid framöver kommer att vara det småskaliga jordbrukets mjölkko, är en hög genetisk kvalitet viktig då det kan förenkla mejeriutrustningen för gårdsmejerier och höja utbytet i mejeri-processen.

De egenskaper som är kommersiellt intressanta och möjligt att testa idag är tre mjölkproteiners genetiska varianter; kappa-kasein, beta-kasein och beta-lactoglobulin.

Kappa-kasein finns i flera varianter där B-varianten är mest efterfrågad. B-varianten medför större proteinavkastning och högre kaseintal. Vid ystning ger B-varianten kortare koagulerings- och snabbare ostmassebildning och en fastare ostmassa.

Beta-kaseinets varianter tycks ha liknande mönster då BB-varianters mjölk har bättre koagulerings-egenskaper än AA-mjölk.

Beta-lactoglobulinets variant B är positiv för ostmassans fasthet, ostutbyte och kaseinhalt, medan A-varianten ger totalt sett högre proteinhalt, men tyvärr av mer vassleprotein. Som en summering skulle det vara önskvärt att finna tjurar som nedärver följande:

- * Kappa-kasein: BB
- * Beta-kasein: BB
- * Beta-lactoglobulin: BB

Text: Tomas Gunnarsson

OBS! De fjälltjurar som spermasamlades i november -96 är DNA-testade på ovanstående egenskaper. Se vidare i tjurpresentationen!

BÄSTA KORASEN!

Bästa korasen - ja, vilken är det? Något svar kan nog ingen ge men givetvis håller man den ras som finns på den egna gården främst. Fjällrasen är för oss som jobbar med denna den bästa i våra ögon. Tyvärr har inte fjällkon blivit så känd runt om i vårt land där SRB och SLB är totalt dominerande.

Vi vill ändå passa på att på denna sida bevisa fjällkons fördelar och goda förtjänster. Fjällkon är den trevligaste av alla koraser att jobba med och dessutom så mjölkar hon faktiskt bättre än både SRB- och SLB-kor! Ja, Du läste rätt, här ska Du få höra;

EFFEKTIV KO

Hur ska man rättvist kunna jämföra olika koraser med varandra ifråga om mjölkavkastning? Att enbart se till vilken mjölmängd som kommer ur juvret hos de olika raserna blir en totalt felaktig jämförelse.

Nej, man måste även ta hänsyn till kornas storlek för att få en riktig jämförelse. Därför skulle man i rättvisans namn istället införa ett nytt mått på kornas avkastning, nämligen mjölmängd per kg kroppsvikt. Varför då?

Jo, för det första så behöver alla kor, oavsett ras, i stort samma mängd näring för att producera 1 kg mjölk, men hennes förmåga och kapacitet att producera mjölk hänger också samman med storleken på henne.

Därför ska man vid jämförelse av olika korasers mjölkavkastning ta hänsyn till detta och räkna med antalet kg mjölk per kg kroppsvikt. Först då får man en rättvis bedömning.

Statistik föres på allt, så ock på mjölkornas produktion. I Sverige sköter SHS om detta. Även kornas storlek kollas upp, som regel genom att mäta deras bröstomfång. Bröstomfånget hänger väl samman med vikten på en ko i normalt hull. I tabell 1 kan vi se hur bröstomfång och vikt följs åt.

Tabell 1. Vuxna kor, bröstomfång & vikt enl. kokontrollen -96.

	SRB	SLB	FJÄLL/SKB
Bröstomfång, cm:	196	202	181
Levande vikt, kg:	613	667	440

När vi nu har konstaterat hur mycket de vuxna korna väger i genomsnitt så kan vi ställa detta i proportion till hur mycket de olika raserna mjölkar. Även här har vi kokontrollens tabell att titta i, och den såg för kontrollåret 95/96 ut enligt tabell 2.

Tabell 2. Medelavkastning för olika raser 95/96:

	Mjölk kg	Fett	Protein	Kg ECM
SRB	7562	4,35	3,44	7911
SLB	8199	4,10	3,33	8251
Fjäll/SKB	5373	4,50	3,55	5770

När vi nu har alla intressanta fakta så kan vi lätt göra upp den tredje och intressantaste tabellen där vi jämför fjällkorna med de två stora raserna SRB och SLB. Jämförelsen är gjord på enklaste sätt genom att dela mängden energikorrigerad mjölk (ECM) med respektive ras' medelvikt. Inte oväntat hamnar vår omtyckta fjällko bäst till till. Hon är alltså den bästa och effektivaste korasen av dessa tre!

Tabell 3. Avkastning per kg kroppsvikt 1996

	Kg ECM / Medelvikt	= Kg mjölk / kg kroppsvikt
SRB	7911 / 613	12,9 kg mjölk
SLB	8251 / 667	12,4 kg mjölk
Fjäll/SKB	5770 / 440	13,1 kg mjölk

I och med denna jämförelse hoppas vi nu att fjällkornas rykte som "dåliga mjölkproducenter" för alltid är bortsuddat, då motsatsen är bevisad! Vi får verkligen hoppas att flera i framtiden börjar anamma detta påbörjade sätt att mäta kornas effektivitet, nämligen med måttet kg mjölk per kg kroppsvikt! Det är också lätt att förstå vilken ko som ger den bästa ekonomin i ladugården, åtminstone räknat per ko.

Som en intressant jämförelse kan vi göra en likadan tabell (tabell 4) och se hur det såg ut för 30 år sedan, och vi använder oss då av kokontrollens siffror för detta år.

Tabell 4. Avkastning per kg kroppsvikt 1965

	KG 4%-ig mjölk/medelvikt	= kg mjölk/kg kroppsvikt
SRB	4617 / 613	7,5 kg mjölk
SLB	5841 / 667	8,8 kg mjölk
Fjäll/SKB	3853 / 440	8,8 kg mjölk

Som synes så låg fjällkorna mycket bra till i jämförelse mellan raserna redan 1965, 5 år före korsningsavelns början, en korsningsavel som mest påbörjades för att höja fjällkornas avkastning. Med facit i hand kan vi bara konstatera att korsningsaveln inte har haft den minsta positiva effekt på fjällrasen, vilket känns mycket skönt att veta då vi nu går in i ett skede där de rasrena fjällkorna ska vinna terräng i det svenska lantbruket!

Intervju om avkommor till "Gröna-katalogen-tjurar"

Bäste fjällkoägare! Vi, Svensk Fjällrasavel, vill nu ha Din hjälp att göra en första utvärdering om de fjälltjurar som finns med i den så kallade "Gröna katalogen", dvs de alternativtjurar som spermasamlades för några år sedan. En hel del kvigor har nu börjat kalva in efter dessa tjurar, och några har kanske även kalvat för andra gången. På denna sida har vi därför satt ihop en liten intervju som vi ber Dig att fylla i och skicka in till Fjällkons redaktion i de fall Du har djur som har kalvat in efter de aktuella tjurarna, vilka äro:

161 Smille, 1 Hubert, 156 Zonat, 165 Leo, 177 Rusk, 181 Idear, 162 Linus, 170 Snabbe, 23 Svempa, 37 Eemeli, 183 Lillemo, 46 Flink, 164 Lim, 3 Dollar, 27 Gunde, 145 Tessar, 21 Svartenlind, 25 Noak, 44 Fagerman, 41 Duvolen, 157 Lirken och 57 Hinder.

På baksidan av detta papper har vi också gjort en sida som är avsedd att skickas in till oss. Det är en mall till en seminaringsplan som Du kan använda ifall Du vill ha gratis hjälp med att välja ut en lämplig fjälltjur till Dina djur. Passa på och utnyttja även den sidan!

Djurägerintervju avseende inkalvade kvigor av fjällras:

Ägarens namn: _____

Ägarens adress: _____

SE-nummer: _____ Tel.nr: _____

Djurets nr & namn _____ Far _____ Mor _____ Morfar _____

Kalvningsdatum: _____ Inkalvningsålder, månader: _____ Kalvens fader: _____

Kalvningen var min enligt bedömning: Mycket lätt Lätt Normal Svår Mycket svår

Kvigans avkastning efter: 1 månad _____ kg/dag 3 månader _____ kg/dag 1:a lakt: _____

Om känd: Fetthalt _____ % Proteinhalt _____ % Celltal _____

Tid för första inseminering efter kalvning: _____ Antal inseminationer före dräktighet: _____

Dräktig efter insemination den: _____ / _____ Bröstomfång: _____ cm Mankhöjd: _____ cm

Hur bedömer Du kons lynne? Gott Normalt Nervös

Hur var kon att mjölka in? Mycket lätt Lätt Normal Svår Mycket svår

När kon föddes, var hon: Mycket liten Liten Normal Stor Mycket stor

Övrigt Du vill framhålla (sjukdomar, exteriöra fel eller förtjänster osv): _____

OBS! Har Du flera djur efter ovan nämnda tjurar så skriv ner samma uppgifter som på denna sida på ett vanligt papper eller kopiera denna sida om Du har möjlighet till detta! Klipp ur och sänd in sidan till: Fjällkon, Larstorp, 590 33 Borensberg. Tack!

Semineringsplan

Fjällkoägare! Vill Du ha hjälp att upprätta en semineringsplan till Dina fjällkor och kvigor?
Fyll då i denna sida och skicka in till oss, det är en kostnadsfri medlemservice vi ger Dig!
Fyll i hondjurets namn, far, mor, morfar samt skriv +, - eller M i rutan på angivna egenskaper.
Skriv också in vad Du känner till om djurets avkastning, fett, proteinhalt och celltal.
Fyll i så många uppgifter Du kan, tack!

Kons / Kvigans nr & namn

Född:				
Far:				
Mor:				
Morfar:				
Antal kalvn.				
Juver:				
Spenar (korta, långa, medel)				
Lynne:				
Ben:				
Mankhöjd:				
Bröstomfång:				
Mjölkvav:				
Fett %				
Protein %				
Celltal:				
Övrigt:				

Djurägarens namn: _____

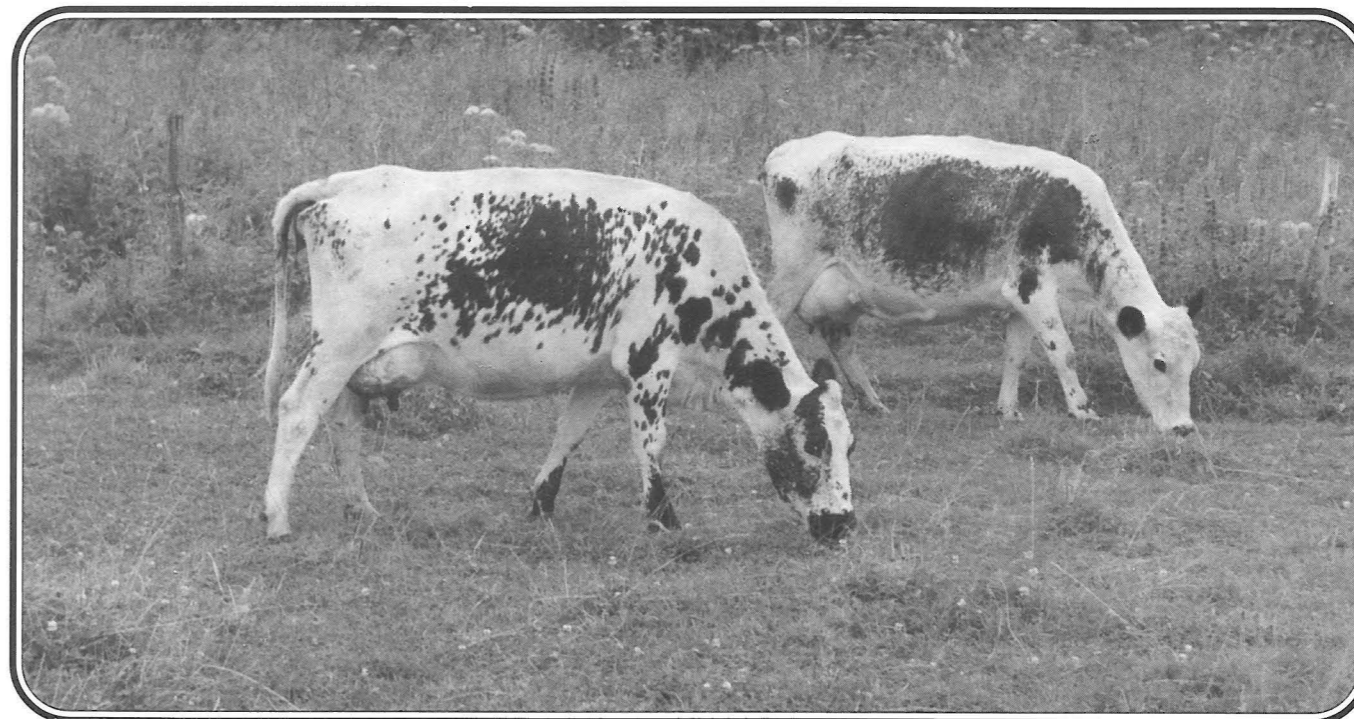
Adress: _____

Telefon: _____

Hur mäter man mankhöjd och bröstomfång? Bröstomfånget mätes med måttband runt bröstkorgen ca 1 dm bakom frambenen. Drag åt måttbandet med ca 1 kg:s tryck. Mankhöjden mätes på samma ställe men från golvytan och till översta delen av ryggraden. Har man ingen riktig mankhöjdsjätmätare går det bra med en vanlig tumstock som man håller bredvid kon och läser av ryggradens höjd vågrätt mot tumstocken.

OBS! Räcker inte denna sida så skriv på ett vanligt papper, eller kopiera mallen om Du har möjlighet. Det går också bra att rekvidrera färdiga blanketter från Fjällkons redaktion! Skicka in denna sida till: Fjällkon, Larstorp, 590 33 Borensberg. Inom några veckor får Du tillbaka förslag på lämpliga fjälltjurur att seminera med!

KULLIGA KOR, SKB-KOR, FJÄLLKOR - vad är vad?

Här ser vi ett par fjällkor hemma hos Tomas Gunnarsson, Edared, efter tjuren 124 Kagge. Foto: T. Gunnarsson.

Det är för mig obegripligt hur en del människor kan säga sig värna om den s.k. kulliga kon om man i detta begrepp i stort sett endast menar att kulligheten (hornlösheten) är den sammanhållande länken. Det är i många fall samma människor som tar avstånd från Svensk Fjällrasavels arbete att bevara, utveckla och uppföröka den enda "riktiga" kulliga kon, nämligen fjällkon av den renrasiga typen. (Renrasiga rödkullor är givetvis också en "riktig" kullig ko).

Hur ska man kunna värna om en icke renrasig fjällko, med inslag av andra raser, och hävda att denna är oumbärlig i det framtida ekonomiska och långsiktiga jordbruket? Vilken "grundblandning" anser man att den idealiska kulliga SKB-kon ska ha? Är det 50% fjällras, 25% västfinsk rödkulla och 25% isländsk boskap? Eller ska det in en klutt av någon annan ras?

Om någon får fram en optimal blandning av olika koraser med fjällras som huvudingrediens, kullighet som önskvärt krav och som dessutom mjölkar mycket till en låg kostnad, ja, då kan vi förstå försvaret av den s.k. kulliga kon, men då ska det finnas en rasstandard för denna framtagna korsningsko som alla kor sedan ska innehålla, annars är det inte trovärdigt att säga att man värnar om SKB-kon (eller "kullkon" som vissa säger).

Inom en snar framtid kommer beteckningen SKB endast att stå som ett samlingsnamn för kor utan horn. När vi får en särskild raskod för fjällkor så kommer de s.k. SKB-korna att minska mycket drastiskt i antal. Den användbara och allmänt vedertagna beteckningen

kommer kort och gott att bli *fjällko*, och med detta menar man en renrasig, kullig fjällko.

Att påstå att alla olika nordiska koraser utan horn skulle vara släkt med varandra är felaktigt och leder endast till att förvilla begreppen för den som håller på med dessa kor. Att avelsansvariga de sista 20-25 åren hållit på med att ta fram korsningstjurur är bara att beklaga. En majoritet av landets fjällkoägare ratar numera dessa tjurur då det är dags att seminera då de fått klart för sig att de varit inne på fel väg mot framtiden.

Det kommer att bli mängder av gamla korsningstjurur kvar i fryslagren som ingen kommer att efterfråga. Att värna om den kulliga kon gör man endast genom att satsa på en renrasig fjällko! Det är dessa kor som har framtiden för sig. Det är dessa kor som de allra flesta djurägare jobbar med att "rena" från inslag av andra raser utöver den riktiga fjällrasen och att ta fram allt bättre avkommor efter.

Jag tycker att även Du, som ännu inte är medlem i Svensk Fjällrasavel, ska satsa på vår förening! Snart är ju alla fjällko-intressenter medlemmar hos oss, och inte vill väl Du stå där ensam utan all viktig information som rör fjällkorna? Välkommen till Svensk Fjällrasavel, Du också!

Text: Lennart Rosén

Hur gammal kan en fjällko bli?

UPPROPI! Vi vill ha in berättelser om gamla fjällkor både från Sverige och Norge! När vi nu för första gången kan nå så många gamla och nya fjällkobönder så vill vi ta tillfället i akt och be Er läsare att skicka in berättelser om gamla kor till oss på Fjällkons redaktion!

Fjällrasen, liksom andra lantraser, är ju känd för att producera långlivade kor. Otaliga är berättelserna om gamla kor som funnits, men hur gammal kan en fjällko egentligen bli? Vi vill att Du berättar om den äldsta ko som Du har haft, varit i kontakt med eller hört talas om!

KÄNNER DU NÅN GAMMAL KO?

Om Du skriver till oss om någon gammal ko Du känner till, så är det naturligtvis kul om Du även har uppgifter om namn och härstamning (men det är absolut inget krav).

Ett eventuellt foto vore också bra om det finns, men vi är intresserade av allt, även hörsägen! Du kanske bara vet var en viss ko har stått, namn på ägare, namn byn hon kommer ifrån eller annat samt ungefär vilket år Du hörde talas om detta. Då kan vi kanske räkna ut ett ungefärligt födelseår om detta inte är känt..

EN GAMMAL KO: 132 DUVA

För att få en början på denna följetong, som vi räknar med ska hålla på under detta år, så tänkte undertecknad börja med att berätta om en av mitt kolivs stora favoriter, 132 Duva.

Ni ska inte känna krav på Er att ha lika långa berättelser som den som nu kommer, men jag kan inte låta bli att delge Er denna eftersom det kom att bli en så speciell ko för mig.

132 Duva var född den 28 mars 1976 i byn Syden öster om Boden i Norrbotten. Hon var född hos Paul och Linnea Adolfsson och levde där i högönsklig välmåga, väl omhändertagen till hösten 1990.

Jag hade varit på sammanträde i Överkallix och var på väg hem sent på eftermiddagen. Min fru och vår då lilla dotter Emma var nere hos svärföräldrarna i Närke, så jag hade ingen som väntade på mig därhemma, och ladugården skulle skötas av min avbytare.

Det var med andra ord läge för att gå på "koletning". Åren 1989-91 höll jag som

intensivast på att leta efter fjällkor för att bygga upp min besättning. Det jag sökte efter mest av allt var kor med en härstamning som bröt mot de vanliga seminärstamningarna, vilka jag hade gott om förut.

HADE SETT FJÄLLKOR PÅ BETE

Jag visste att på en viss gård i Syden hade jag sett fjällkor gå och beta, och eftersom jag skulle köra genom byn på hemvägen så beslutade jag mig för att stanna till där och hälsa på.

Jag hade en svag aning om vilka som bodde där och tycktes komma ihåg att vi skulle vara avlägset släkt med varandra, men jag hade mig veterligt aldrig pratat med paret Adolfsson förrän denna sena augustieftermiddag.

Jag stannade och blev väldigt väl mottagen. Genast kom kaffe och doppa fram på bordet och efter en stund så visste Paul och Linnea vem jag var och vi hade rätt ut släktskapen.

Efter någon timmes trevligt samspråk så frågade jag om jag fick se korna, och det fick jag naturligtvis!

KVÄLLSMJÖLKNINGEN VÄNTADE

Vi gick ut och korna stod bakom ladugårdsväggen och väntade på att bli insläppta för kvällsmjölkingen.

Det är ju alltid svårt att få kläm på vilka kor som är vilka när man står och pratar om och pekar på en koflock för första gången, de flyttar sig och ser snart så lika ut att man inte vet varken ut eller in efter ett tag. Men korna var fina att se på

och det räcker ju ett tag för att man ska stå kvar.

Vi gick in i den gamla timrade ladugården för att se på några kalvar. På vägen in såg jag seminboken och frågade om jag fick titta i den, och det fick jag.

14 ÅR GAMMAL KO

Efter ett par sidor hajade jag till. Där fanns en 14 år gammal ko som hade fått 13 kalvar på 15 semineringar, men hon var inte seminerad denna höst så jag frågade om det var nåt fel på henne?

"- Nejdå", sade Paul, "- men vi tycker hon har gjort sitt, vi brukar slakta korna när de är ungefär 13-15 år".

Jag såg att kon var efter den gamle genbankstjuren 41 Lyster och hjärtat gick upp lite i varv. Mamman hette 104 Agatha, och efter en stunds slående i gårdens gamla kalvningsjournal så befanns hon vara född 1965 efter en bytjur som granngården Stridsmers hade hållit.

UNIK HÄRSTAMNING

Detta var helt klart en unik härstamning och tyst klandrade jag mig själv för att jag inte farit förbi här tidigare så att jag åtminstone kunde ha tingat en kalv efter henne.

Jag frågade om kon hade varit frisk, och då sade Paul att man aldrig hade haft veterinären till henne. När hon var 8 år hade hon haft en juverinflammation, men den hade man masserat och mjölkat bort.

Nu började jag gräma mig riktigt ordentligt över att inget skulle finnas kvar efter denna fina ko. Hon hade inga döttrar i ladugården för hon hade fått mest tjurkalvar, och de år hon hade fått kvigor så

hade man redan haft tillräckligt med rekryteringsdjur. Trots att man hade 12 kor så sparade man bara 1-2 kalvar per år för eget behov, resten skickades på slakt så snart som möjligt.

SVÄRT ATT GLÖMMA KON

Nåväl, jag tackade för mig och for hemåt, och jag kunde inte låta bli att tänka på denna ko som gått mig förbi så nära.

Väl hemma telefonerade jag ett par kokompisar och berättade om denna gamla ko som jag missat och de grämde sig med mig, men vad var att göra? Kon var ju så gammal att det säkert skulle gå dåligt att flytta henne om man nu mot förmodan skulle fått köpa henne.

Veckorna gick och fram i oktober så hade jag en kviga som inte blev dräktig, så det skulle bli slakt där och ett bås skulle bli ledigt.

Då slog mig tanken att varför inte höra med Adolfssons om man fick köpa gammelkon och prova med att seminera henne för att åtminstone få ytterligare en kalv efter henne.

Jag förstod att chansen var minimal att de skulle sälja henne, men jag fick ingen ro förrän jag frågat, jag kunde ju inte få mer än nej.

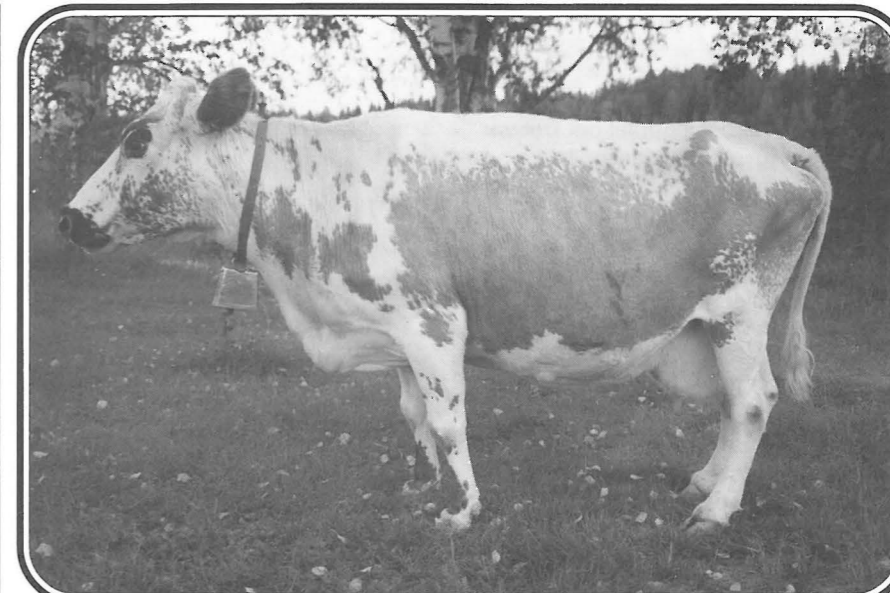
RINGDE TILLBAKA

Sagt och gjort, jag ringde upp och presenterade mig och försökte förklara mitt ärende. Jag berättade att kon var helt unik härstammingsmässigt och att det gällde att vara rädd om sådana kor om fjällrasen skulle kunna räddas.

Jag bad att få köpa henne för att om möjligt kunna få en kalv efter henne. Jag sade också att jag var väl medveten om att man inte brukar sälja gamla trotjänare till liv, men jag lovade att om jag fick köpa henne så skulle jag vårda henne ömt.

Spänt lyssnade jag på svar.....det var tyst i andra änden. Så kom det: "- men är det verkligen nåt att ha en gammelko?". "- Jo", sade jag, "om hon är som Duva så är hon det!". "- Nå", sade Paul, "- jag ska tänka på saken", och vi avslutade samtalet.

Efter en vecka ringde jag med spänd förväntan upp Paul och hoppades på svar. Han sade: "- Nå, jag har inte tänkt färdigt än", och en viss förstämning spred

132 Duva, en gammal fjällko som blev 20 år innan hon fick sluta sina dagar hemma på gården. Så gamla kor skickar man inte till ett slakthus, så är det..... Foto: Robert Nilsson

sig hos mig. Jag hade ju hoppats på ett annat svar. Min tanke då blev att han skulle nu få tänka ifred utan att jag stör, så jag ringde inte något mera.

Efter en månad så ringde Paul upp mig en dag och frågade lite småbarkt: "- Nå, är du fortfarande intresserad av gammelkon här?". Om jag var!! "- Javisst", sade jag snabbt, "- jag vore väldigt tacksam om Du ville sälja henne till mig".

"- Nåväl", sade Paul, "- men jag har så få som mjölkar nu så du får inte ta henne ännu".

Jag var så glad att jag utan vidare gått med på vad som helst bara inte kon skulle slaktas, så det var inga svåra villkor att acceptera.

KOLLADE UPP HÄRSTAMNINGEN

Under hösten tog jag kontakt med Pauls granne, Per-Erik Nilsson, som brukade gården Stridsmers. Det blev en trevlig bekantskap och han kom mycket väl ihåg tjuren som var morfar till Duva.

Man gjorde så förr att husdjurskonsulenten Löfstrand på Hushållningssällskapet under sina resor höll utkik efter lämpliga tjurkalvar till Sydenbönderna, som man på hans rekommendation köpte in och födde upp.

Men en gång gick det tokigt då den inköpta kalven inte visade sig fungera då

det "skulle bära till". Då blev det bråttom att få tag på en ny betäckningsfärdig tjur och den fann man i Svartbjörnsbyn hos Petrus Laestadius.

Per-Erik mindes att tjuren var kort och bukig samt lämnade enhetlig avkomma. Om det varit en korsningstjur skulle knappast avkomman varit så enhetlig, så det stärkte mig i övertygelsen om att här hade vi en intressant fjällko!

I början av december kom så Duva till mig och hon blev dräktig på första brunsten som hon visade en vecka efter ankomst. Jag hade inte vågat berätta för min far om vilken koaffär jag hade på lut, för han hade genuint dålig erfarenhet av att köpa gamla kor.

När han och farfar på 1960-talet skulle byta ut sina fjällkor mot SRB, så köpte de en hel del kor då det var så svårt att få tag på kvigor, men de flesta gick åt på ett eller annat sätt nästan omgående.

Pappa såg därför mer än vanligt tvivlande ut när jag berättade vad jag gjort. "- Vet du egentligen vad du gör?", var hans kommentar. Ja, i alla fall hoppades jag det.

6 ÅR HOS OSS

Duva kom att bli kvar nästan 6 år hos oss, och hon blev en favorit för oss alla. Tydliga brunster och en fantastisk fertilitet - det blev 17 kalvar på 21 semineringar! Hon hade veterinären första gången när hon var 17 år. Han skrattade

när jag ville behandla en 17 år gammal ko, men hon behövde aldrig någon mer behandling.

Juvelhälsan var det inget fel på. Det var alltid lägsta juvelhälsoklasser utom en gång på laktation nr 17. Vad beträffar produktionen så drev jag aldrig Duva så hårt, för jag ville ju ha kalvar efter henne, men 20 liter per dag mjölkade hon och det var också det hon utfodrades för.

SINTIDEN VIKTIG

Sedan var jag noga med att hon skulle få 3 månaders sinperiod varje år. Sintiden är viktig om en ko ska kunna bli gammal.

Idag har jag två mjölkande döttrar efter henne och vi har via Projekt Rädda Fjällkon fryst sperma efter en son till henne, 41 Duvolen, som Göran Ceder, Lövånger födde upp och använde.

Under hösten 1996 spermasamlades frystes även en dotterson till Duva, 71 Dunkel, på Alebäck. Dunkel har fötts upp av Joachim Gustavsson, Mjölby.

SLUTADE HEMMA

Duva, denna gamla ko, kom att få betydelse för fjällrasen till slut, även om det höll på att ta slut hösten 1990.

Duva var mycket fräsch fram till 19 års ålder, men då började hon styvna till (som ju alla gamla plägar göra), och fick svårt att resa och lägga sig.

Så i maj 1996 slaktades hon hemma på gården, mätt på att leva. Det är den första ko som jag kan minnas att jag saknat när hon försvunnit. Annars är det ju så att när man har 30 kor så får man ju snabbt in en ny när en gammal försvinner, och så glöms den gamla bort. Men Duva kan jag sakna ännu.

Idag tänker jag med stor tacksamhet på Paul och Linnea som lät mig köpa Duva fast de bestämt sig för att skicka henne till slakt. De kom och hälsade på en gång på våren 1992 när vi hade s.k. "Öppen Gård" hemma hos oss.

Direkt när Duva hörde rösterna så vände hon sig om i bäset och råmade igenkännande åt dem, hon hade inte glömt sina första husbondfolk! Heder åt sådana bönder (och sådana kor)!

Text: Robert Nilsson

Träff med Svensk Fjällrasavel Värmland

Svensk Fjällrasavels lokalavdelning Värmland höll den 11 november -96 sitt första ordinarie årsmöte. Vid de val som hölls så valdes till ordinarie ledamöter Påhl Hedén och Tove Undin på två år samt Sven-Olof Bergström på ett år. Till styrelsesuppleanter valdes Lars Risberg och Anne-Maj Christensen.

Handlingsplan för Svensk Fjällrasavel Värmland 1997:

Föreningen ska i den lokala verksamheten verka för:

- * att varje ny hushållsko i Värmland ska vara en renrasig fjällko.
- * att varje ägare av nötkreatur med utåtriktad verksamhet av typen "Bo på lantgård" ska ha en renrasig fjällko i besättningen.
- * att varje fjällkoägare som blir medlem i föreningen, ansluter sig till minst härstamningskontroll samt stambokför sina djur.
- * att alla SKB (fjäll)-djur semineras eller betäcks med renrasig fjälltjur.
- * att utbytet av fjälltjurar breddas inom den lokala seminiföreningen.
 - * att en föreningstjur anskaffas för betäckning av kvigor.

Föreningen ska för att uppnå dessa mål sträva efter:

- * mesta möjliga deltagande i utåtriktad verksamhet som t.ex. kalvutställning i samband med Lillerudsdagarna, egna arrangemang typ "Säterdag" osv.
- * en aktiv inre verksamhet, t.ex. minst en gemensam utflykt under sommaren 1997, minst fyra styrelsemöten, gemensamt deltagande i riksföreningens aktiviteter osv.
 - * publicitet i lokaltidningarna.
- * att varje försålt livdjur ska medföljas av ett medlemskap i såväl riksföreningen som i Svensk Fjällrasavel Värmland.

Text: Tove Undin

TRÄFF FÖR KULLKO-INTRESSERADE!

I Gökhem's hembygdsgård har vi återigen haft en träff för "kullkovänner". Vår och höst brukar det bli en samling för oss med likasinnade djurintressen. Vi ringer runt till dem vi känner som har kulliga kor på en radie av 6-7 mil, men tyvärr har vi nog missat många eftersom vi inte har medlemsregister från alla intresseföreningarna.

Kaffet som vi brukar börja med, sätter fart på pratet. Går man runt så hörs surr om allt från får och hästar till höns, ankor, katter och självklart om kor som alla är intresserade av. Åtskilliga djur har nog blivit förmedlade genom dessa träffar. Denna gången såg vi andra delen av filmen från Lillhärjabygget, som visar det dagliga arbetet med djuren på den väglösa gården i Härjedalen i början av 1970-talet.

En hantverksutställning visades. Marianne Blomqvist hade med sig tovade saker, jättesöta barmössor, tofflor, vantar, leksaker, smycken m.m., alltsammans mycket välgjort. Erik Gustavsson visade uppsättningar till Toarpskronan, t.o.m. fjällkor i cernitlera med bönder och bondkärringar till Toarpskronan, målade korgar, målade saker på trä, bl.a. kapsylöppnare och kylskåpsmagneter. Fjällkotröjor visades och vi gjorde gemensam beställning. Troffjägare Benkt Lidzéns första bok "Blomsteröga" och senaste bok "Diana småler" fanns också till försäljning.

Under och efter lunchen fortsatte de matglada bönderna diskussioner av skilda slag tills det var dags att åka hem till våra fyrbenta vänner. Alla deltagarna tycker det är roligt att träffas över rasföreningsgränserna och ser fram emot nästa sammankomst till våren. Detta kanske kan vara ett tips till "kullkovänner" i andra delar av landet att ordna lokala träffar! Lycka till!

Text: Elisabeth Gustavsson

NYTT FRÅN SVENSK FJÄLLRASAVEL!

Gruppavelssystemet:

Svensk Fjällrasavel har nu tagit fram en katalog som berättar om hur Du bör seminera Dina fjälldjur, dvs vilka tjurar som ska användas till kor och kvigor för att deras avkomma ska bli så värdefull som möjligt ur avelssynpunkt.

För att fjällrasens fortsatta utveckling ska bli så riktigt som möjligt så är det önskvärt att alla djurägare tar till sig råden i den framtagna katalogen. Därför vill vi att Du som har kor och kvigor med fjällras-härstamning, läser igenom denna katalog samt om möjligt deltar i vårt föreslagna avelsarbete.

Katalogen *Gruppavelssystemet* kommer att skickas ut till alla medlemmar som betalat in medlemsavgift för 1997 och på *inbetalningskortet* angivit att de har fjälldjur! OBS! Du som inte angivit att Du har djur, men ändå vill ha denna katalog måste själv beställa den hos Svensk Fjällrasavel. Adressen är: Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg. OBS! Katalogen är helt gratis!

Tjurboken/Tjurkatalog:

Under mars/april räknar vi med att vår nya, fina tjurbok (tjurkatalog) ska vara färdig att skicka ut. I tjurboken finns alla uppgifter om de fjälltjurar som finns idag och används inom semin, men även om sådana som använts de senaste årtiondena.

Alla tjurar med ren fjällrashärstamning (minst 87,5%) finns med i tjurboken, de flesta med foto. Både Svensk Avels tjurar samt "våra egna" fjälltjurar och genbankstjurar finns med. Denna tjurbok är alltså mycket värdefull för Dig som är intresserad av avelsarbetet med fjällrasen!

Tjurboken är upplagd som en pärm (typ den gröna "Koboken") med kraftiga blad, ett för varje tjur. På så sätt kan vi lätt hålla den aktuell genom att kontinuerligt skicka ut nya blad så fort nya fjälltjurar kommer fram.

Tjurboken förhandsbeställes hos Svensk Fjällrasavels expedition genom att ringa eller faxa på telefonnummer 0141-700 82, eller skicka ett vykort eller brev under adress Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg.

OBS! Tjurboken kostar 50:-, vilket faktureras Dig i samband med att vi skickar den till Dig. (OBS! De tjurblad som kontinuerligt kommer att skickas ut då nya tjurar släpps ut är kostnadsfria.)

NYA FJÄLLRASTJURAR ATT TA I BRUK!

Vecka 48 1996 samlades nya fjälltjurar på sperma på Alebäcks säteri i Västergötland.

Totalt var det nio stycken fjälltjurar samt en fjällnära tjur som fick göra tjänst.

Resultatet blev det bästa hittills och tjurarna gav mellan 1211 doser som bäst och 558 som minst.

Tjurarna fick lämna tre språng förutom den fjällnära med två språng, eftersom behovet där är mindre. Han gav 462 doser. Det är lite grand av "tio små negerpojkar" över en sådan här spermasamling. Det är många nålsögon som ska passeras innan sperman är godkänd för användning.

NÅGRA FÖLL BORT

Till att börja med fanns det 15 tänkbara fjälltjurar och 2 stycken fjällnära. Låt oss gå igenom vilka förutsättningar som ska gälla för att samling ska kunna göras!

1. Tjurarna måste vara något sänär ledvana.

2. Tjurarna ska vara ringade, vilket är ett arbetarskyddskrav. Anställd personal får ej hantera oringade tjurar. En tjur bör ringas vid ca 1 års ålder.

3. Tjurarna får inte ha synliga smittsamma sjukdomar (t.ex. ringorm).

4. Besättningen får inte ha någon aktiv smitta såsom t.ex. hosta eller diarre då tjurarna skickas till Alebäck.

5. Inom 30 dagar före ankomsten till Alebäck ska tjurarna testas för tuberkulos (jämförande intrakutan test), Brucellos, IBR/IPV, Leukos och BVD (antikroppar och virus).

6. Besättningarna måste vara leukosförfklarade.

TESTER VID ALEBÄCK

När sedan tjurarna kommer till Alebäck testas de för Campylobakter, Trichomonas, IBR/IPV och Brucella. Vidare sker blodtypning samt Kappa-kaseintest på dem.

Av de 15 tillgängliga tjurarna föll först en bort för att djurägaren hade skickat den till slakt då den blivit svårhanterlig.

En annan föll på att den stod såpass avigt till att det blev svårt att få den fram och tillbaka till djurägaren, varför den fick

stå över till nästa höst då den ska slaktas efter samling.

En tjur var så ung så han fick stå över till nästa år, och detta gällde även en av de fjällnära tjurarna. Kvar fanns nu 12 stycken tjurar samt en fjällnära.

Den äldsta av dessa föll sedan bort p.g.a. att han definitivt inte ville bli provtagen innan transporten. En föll bort p.g.a. ett olycksfall (benskada). Nu fanns det alltså 10 plus 1 kvar.

Efter överenskommelse med en djurägare beslutades att skjuta upp ytterligare en av tjurarna till vårsamlingen då den senare ska slaktas. 9 plus 1 blev det alltså kvar som glada i hågen fick åka till Alebäck.

DÄLIG SPERMA

Väl på Alebäck lyckades det för alla utom en som hade för tät sperma så den gick inte att frysa. Antagligen berodde detta på att den inte var använd nyligen, vilket de bör vara.

En del tjurar går att frysa även om de inte är använda för de sköter om att tömma sig själva mellan frambenen, men det hade tyvärr inte denne vår vän gjort. I slutändan blev det alltså 8 plus 1 som fick lämna sperma, så det var ju bra att de lämnade ordentligt med doser.

SLAKT ELLER HEM IGEN

Av de tjurar som ej kom med till Alebäck denna gång har 4 slaktats, men 3 plus 1 finns kvar i livet så de finns ju tillgängliga till höstsamlingen igen om det be-

hövs. Som var och en kan se så behövs det ganska många tjurar att välja bland för hindren är många innan dosen får användas. Alla provsvar från alla samlingar måste också vara OK innan sperman kan släppas.

Det som påverkar mängden sperma per språng från tjuren är ju dels ärftliga faktorer, men generellt så är det så att äldre tjurar ger mer än unga tjuror. Testiklarnas storlek spelar också roll om alla övriga förutsättningar är lika. Större testiklar ger nämligen mer sperma än mindre testiklar.

En annan viktig faktor är också om tjuren är regelbundet använd, för då ökar spermaproduktionen.

DEN IDEALA TJUREN

Det ideala är alltså en tjur som är ca 24-30 månader gammal, snäll och lätthanterlig och som har tjänstgjort regelbundet den senaste tiden innan samling, då är förhållandena de bästa tänkbara.

Men, i vårt land finns det bara ett 15-tal besättningar som kan härbärgera en drygt 2-årig tjur och som dessutom har regelbunden tjänst åt den, så ibland får vi alltså tumma på idealen lite för att få fram nog många tjuror.

Sedan är det en fördel om tjuren kan slaktas efter samling då det alltid är en smittorisk att blanda tjuror från ett tiotal besättningar med varandra.

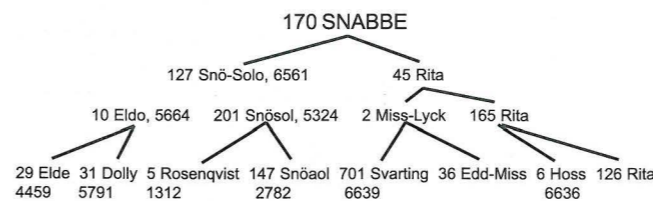
Tjurskötarna på Alebäck tyckte att fjälltjurarna hade mycket gott lynne. De tyckte inte att de var lika falska som t.ex. SRB-tjurarna ibland kunde vara. De behövde aldrig riskera att bli stängade eller sparkade vilket kunde hända med SRB-tjurarna.

NYA FJÄLLRASTJURAR

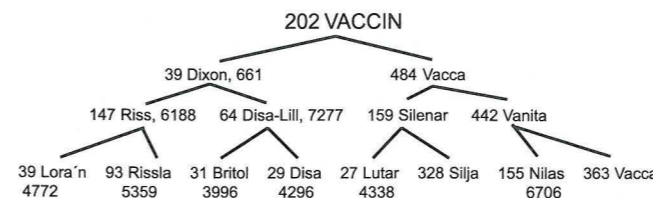
170 SNABBE, SKB 6703 * 920922

170 Snabbe är en gammal bekant som blev samlad även 1994. Det är en tjur med utmärkt lynne som lämnat många trevliga döttrar efter sig. Lätta kalvningar är även kännetecknande för honom. Född hos Sven Blomberg, St. Skedvi. Grupp 1-tjur. Kappa-kasein: AB. Beta-kasein: A1 A2. Beta-laktoglobulin: AB.

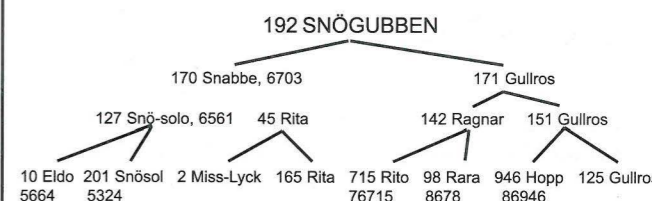
202 VACCIN, Sv.Fj. 20003 * 950111

Lättanvänd tjur med intressant stam. Fadern är från en produktionsstark kofamilj. Tjuren har en udda och "kul" färg. Morfadern har gett duktiga och hållbara kor. Född hos Göran Ceder, Lövånger. Grupp 2-tjur. Kappa-kasein: AB. Beta-kasein: A1 A2. Beta-laktoglobulin: AB.

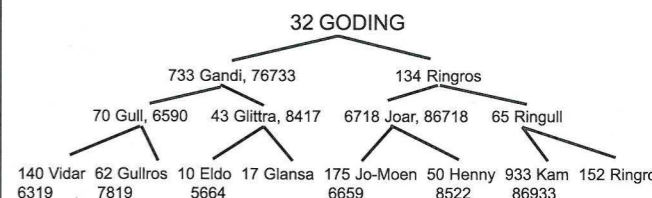
192 SNÖGUBBEN, Sv.Fj.20008 * 940724

Snögubben är en son till Snabbe. Morfadern 142 Ragnar är halvbror till 6766 Karess och han har lämnat mycket bra döttrar. Född hos Sven Blomberg, St. Skedvi, uppfödd av Mårten Dahlberg, Bjärträ. Grupp 1-tjur. Kappa-kasein: AB. Beta-kasein: A1 A2. Beta-laktoglobulin: BB.

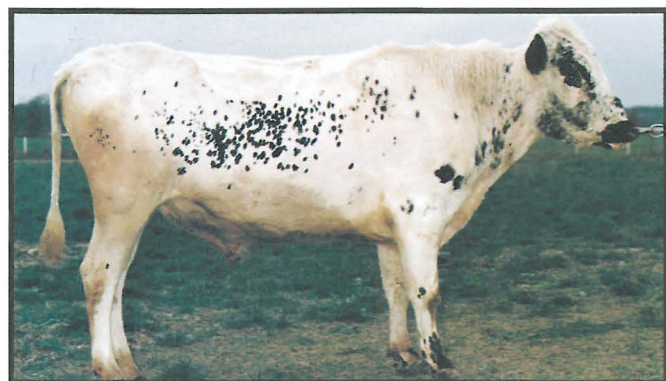

32 GODING, Sv.Fj.20009 * 941229

Härstammar från den kända R-linjen från Norbergs i Blåvik en i fjällras-sammanhang legendarisk kolinje. Född hos Mårten Dahlberg, Bjärträ och uppfödd hos Rune Boström, och senare Tommy & Helen Öhgren i Uttersjöbacken. En lättanvänd tjur. Grupp 1-tjur. Mormodern var en produktionsstark och uthållig ko som på 8 10/12 år producerade 6934 x 4,6% 3,6% = 316 252. Kappa-kasein: BB. Beta-kasein: A1 B. Beta-laktoglobulin: BB.

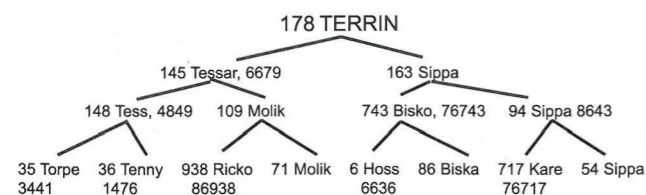

NYA FJÄLLRASTJURAR

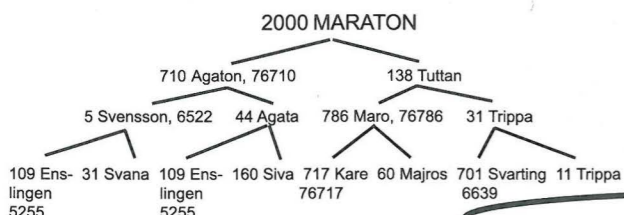
178 TERRIN, SKB 6714 * 930927

Född hos K-G Hedling, Orsa och uppfödd hos Tomas Gunnarsson, Edared. Fadern 145 Tessar har lämnat fin avkomma hos Hedling. Modern är dotter till 6776 Lippos mor. Både mor och mormor är klara pluskor hos Hedling, båda med index på 109. Lättanvänd härstamning. På bilden är Terrin tyvärr inte i bästa hull efter en hård sommars arbete bakom sig. Grupp 3-tjur. Kappa-kasein: AB. Beta-kasein: A2 A2. Beta-lactoglobulin: AB.

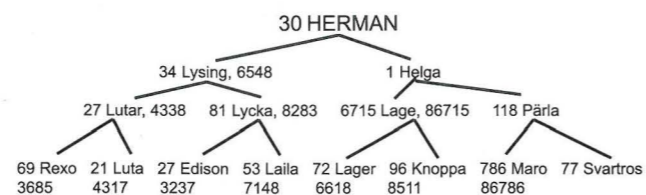
2000 MARATON, Sv.Fj. 20006 * 950113

Intressant tjur från en gammal fin kofamilj. Född hos Mårten Dahlberg, Bjärträ och uppfödd hos Tomas Gunnarsson, Edared. Fadern 710 Agaton är en av de mer intressanta äldre tjurarna. Förenande för Agaton-döttrarna är att de börjar försiktigt men blir hållbara och mjölkar bra från 2-3 laktationen. Många Agaton-kor blev gamla. Ko-linjen bakom är T-linjen från O. Persson, Hallen, som tidigare gett oss semintjurar som 21 Tor, SKB 6515. Mormor till Agaton var en mycket vacker ko långt upp i åren. (Hon syns på bild i Husdjur nr 12/96). Grupp 3-tjur. Kappa-kasein: BB. Beta-kasein: A2 A2. Beta-lactoglobulin: AA.

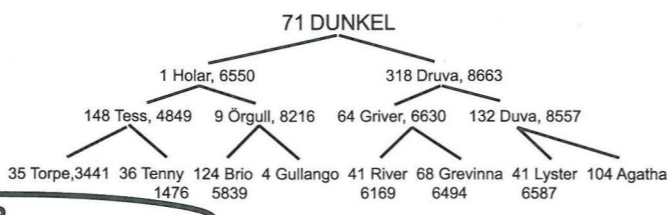
30 HERMAN, Sv.Fj. 20005 * 1994

Herman kommer från Bengt och Ingrid Knutsson, Edsbyn. Det är en 34 Lysing-son som är närbesläktad med 6775 Sigge då båda har 34 Lysing som far och 6715 Lage som morfar. Herman har mer färg på kroppen än Sigge och är från en annan kolinje. Mödernet har en stark produktionshärstamning. Grupp 2-tjur. Kappa kasein: AB. Beta-kasein: A1 A2. Beta-lactoglobulin: BB

71 DUNKEL, Sv.Fj. 20000 * 940906

Dunkel saknar allt vad nya tjur heter i härstamningen. Han är född hos Robert Nilsson, Boden och uppfödd hos Joachim Gustavsson, Mjölby. Fader är 1 Holar som gett många bra kor och Holars mor och mormor var mycket produktionsstarka på sin tid. Morfadern 64 Griver har gett många hållbara kor med bra produktion. Mödernet är samma som för 41 Duvolen. Mormor till Dunkel syns på sidan 16 i denna tidning. Det är en gammal Norrbottenlinje med god fertilitet. Grupp 3-tjur. Kappa-kasein: BB. Beta-kasein: A1 A2. Beta-lactoglobulin: AB.

Den första STN-vågen över kölen!

Som barn satt jag och läste farfars fars gamla handskrivna koböcker från slutet av 1930-talet och 1940-talet, och den vågen kom jag in i stamtavlepersersionens förlovade land!

En avdelning i en av pärmarna innehöll stamtavlor till Svartlä tjurförenings 7 tjurar och jag blev speciellt fascinerad av en tjurs antavla. Tjuren ifråga hette 12 Sidor, SKB 952, och han var den klart bäste av de tjurar som verkade i föreningen. Hans fader hette Lidargutten.....vilket namn!

Det fanns flera namn som kittlade nyfikenheten. Lidargutten morfar hette Odin Hitterdalen, ST 666, fast jag läste fel och fick det till Hitterdalen och tänkte; stackars tjur. Där fanns flera namn; Liaros, Roselin, Lökkros m.fl. Det var annat det än Vera och Nita som pappas SRB-kor hette. Vartefter åren gått har jag fått mer kännedom om dessa norska namn och djuren bakom dem, samt fått klart för mig att meningarna bland avelsnoblessen varit delade om deras förtjänst.

När korsningsraseriet inom SKB-aveln tog riktig fart på 1970-talet så var det norska material som man tidigare varit tacksam över, plötsligt inte mycket värt. Jämfört med Västfinska-, SLB- och Jerseykorsningar så var nog de norska tjurarna inte lika bra. Egentligen helt självklart eftersom de norska tjurarna i grund och botten är från samma population som fjällrasen.

Men var de så dåliga som man från officiellt håll menade? Nej, jag tycker inte det. Jämförelsen var inte rättvis och det finns en rad aspekter att ta in i bilden för att få den fullständigt!

Jag hoppas att i den här artikeln, samt en till som följer i nästa nummer av Fjällkon, kunna visa att varken den första eller andra eller tredje norska vågen som kommit oss till del varit misslyckade eller menligt påverkat fjällrasen. För man kan prata om tre större vågor avelsmaterial som påverkat SKB-aveln. Den första börjar redan innan sammanslagningen av fjällrasen och rödkullerasen till SKB, då man för att få ett grepp om könskörtelhypoplasiproblemet beslutade sig för att gå till systerrasen i väster.

Under perioden 1937- 41 importerades 11 stycken tjurar samt ett litet antal hondjur varav två äldre kor köptes dräktiga och nedkom med varsin rent norsk tjurkalv. Man kan ju då säga att ytterligare två tjurar kom in som moderlivsimporter.

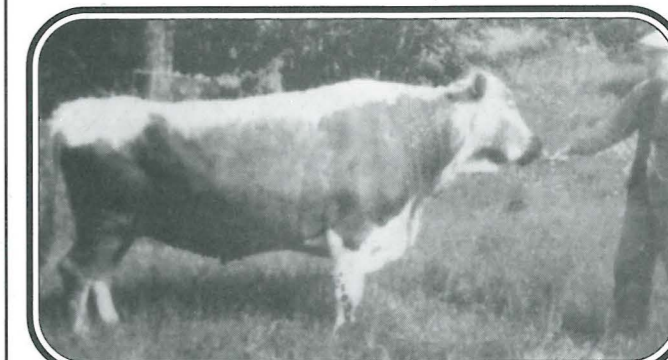
Nästa våg kommer de första åren på 1950-talet då 14 stycken tjurar och ett litet antal hondjur kommer in. Den tredje vågen kommer under första halvan av 1960-talet då sperma importerades efter tre tjurar och en köpes levande och stallas upp på Norrlands Tjurcentral.

Artikeln denna gång ska i huvudsak fokuseras på den s.k. första vågen:

Bakgrunden till den importen var ju fjällrasens stora problem med könskörtelhypoplasin i början på 1930-talet. Enligt uppgifter var var 5:e av tjurföreningsjurarna i Jämtland hypoplaster (de saknade en testikel), och av korna i avelsbesättningarna var var 3:e utan sin ena äggstock.

Man konstaterade att anlaget för könskörtelhypoplasin var recessivt (alltså inte dominant), och om man bara fick tag i friska avelsdjur utan nämnda defekt så skulle avkomman bli frisk och felfri. Att genast gallra ut alla hypoplastiska kor bedömdes som alltför dyrt och man var rädd att mista värdefulla produktionsanlag, så man valde att ta över tjurar för att snabbast och enklast ta itu med problemet.

Man vände sig då till STN-rasen i Norge som man helt riktigt menade var danad av nästan samma natur som fjällrasen och därför borde kunna vara passande. Kontakt

Tjuren Rosenqvist efter Ruggen blev 18 år gammal, född 1939 och död 1957. Här är han tillsammans med sin ägare XXXX.

togs med en av de ledande uppfödarna i Norge, Magnus Engzelius i Röros. Man undersökte avelsdjuren noggrant med hänseende till könskörtelhypoplasin för att inte "få någon gris i säcken", och man fann inget att anmärka på, då ju rena STN-djur saknar den defekten.

Det misstag man gjorde (om vi nu kan tillåta oss vara efterklokka) var att man tog så oerhört närbesläktade djur. De 11 tjurarna var väldigt nära besläktade med varandra. Så här såg det ut: 8 av tjurarna kom från Engzelius egna besättning varav 7 kom från samma kolinje. De tre övriga kom från andra besättningar i Röros.

Aveln i Röros-området hade varit väldigt inriktad på en enda tjurlinje. Man kan nästan inte tala om linjeavel, utan det liknar mer incest. Det var den s.k. Njordlinjen som totalt och fullständigt dominerade avelsmaterialet i Röros. Sju av tjurarna var efter den senaste matadoren 1631 Ruggen, som var legendarisk då hans mor 1781 Lökkros hade en exceptionellt hög fetthalt i mjölken. 1935 mjölkade hon 4677 x 7,52% = 344 kg smörfett, en då helt enastående avkastning!

Tyvärr fick hon bara tre kalvar och ingen av dem ärvde moderns anlag för produktion, men det visste man ju inte då. Tre av tjurarna var efter den förre matadoren 1375 Absalon som inte heller han höjde vare sig mjölk-mängd eller fetthalt i dottergruppen. En tjur var efter en Absalon-son, 1484 Asator.

TJURARNA SOM IMPORTERADES VAR:			
	FAR	MOR	MORFAR
Clarius R 4486	1375 Absalon	1816 Fermelin	1325 Rosenkrans
Soon R 4517	1484 Asator	1283 Norge	Kolbjörn
Hösthon skb38	1375 Absalon	1816 Fermelin	1325 Rosenkrans
Håmann skb151	1631 Ruggen	1851 Pinstiros	1325 Rosenkrans
Zeus skb 168	1631 Ruggen	4974 Follfru	1375 Absalon
Tyrus skb 220	1631 Ruggen	1221 Rosengås	562 Marius
Lidargutten 265	1631 Ruggen	Liaros	666 Odin H.
Ambrosius319	1375 Absalon	1816 Fermelin	1325 Rosenkrans
Rosenqvist 320	1631 Ruggen	1221 Rosengås	562 Marius
Hoffman 464	1631 Ruggen	4912 Helgros	1375 Absalon
Freidar skb 724	1631 Ruggen	1816 Fermelin	1325 Rosenkrans

Släktskapen framgår dock lättast om Du ser på uppställningen av den dominerande kolinjen som vi kan kalla "Rosengås-linjen" på nästa sida. Tjurarna blev ganska jämnt spridda över Sverige:

* Clarius, Soon och Lidargutten hamnade i Norrbottens län. * Hösthon, Tyrus och Freidar, Jämtlands län. >

FJÄLLKON

* Ambrosius och Rosenqvist hamnade i Gävleborgs län.
* Zeus och Hoffman hamnade i Västernorrlands län.
* Håmann hamnade i Kopparbergs län.

Senare kom även Rosenqvist till Jämtland, men som synes hamnade ingen tjur till en början i Västerbotten. Zeus verkade dock där en kort tid innan slakt.

Mot bakgrund av att varken Ruggen eller Absalon var några kanoner så kan man inte annat än beklaga att urvalet av härstamningar var så ytterligt begränsat. Till en början spelade det ju ingen roll då tjurarna användes på rent svenska härstamningar, men mot slutet på 1940-talet då söner efter dessa tjurar användes över hela Sverige och många tjurföreningar hade söner efter flera av tjurarna efter varandra, så hade det ju inte gjort något om det varit större släktskapsskillnad på dem.

Vi ska inte klandra Magnus Engzelius, han var säkert glad åt att få sälja, utan den avelsledning som då fanns skulle naturligtvis bemödat sig om att hitta till mer än en plats i Norge. Det var inte det att det inte fanns annat material som var problemet, men som vanligt så tänkte man inte nämvärt på att ha en bredd på materialet.

Tjurarna blev omåttligt populära i Sverige och sammanlagt stambokfördes 316 söner efter dessa 11 tjurar. Populariteten fortsatte i nästa led. Samma 11 tjurar hade fram t.o.m. 1950 fått 296 stambokförda sonsöner och 111 stambokförda sonsöner.

Att jag valt 1950 beror på att jag inte hunnit granska stamböckerna med avseende på sonsöner och efterkommande efter 1950. Det hoppas jag göra till nästa nummer av *Fjällkon*. Antalet stambokförda döttrar i avelsregistret uppgick till 238 stycken.

Om man delar upp avkomman på respektive tjur så blir det enligt följande:

NAMN	ant.stbf.söner	ant.stbf.sonsöner	ant.stbf.sss.	ant.stbf.döttrar
Clarius	21	46	7	14
Soon	49	39	50	26
Hösthon	77	64	25	56
Håmann	27	13	1	21
Zeus	30	47	13	19
Tyrus	8	7	0	19
Lidargutten	5	4	0	9
Ambrosius	7	0	0	13
Rosenqvist	27	18	0	19
Hoffman	18	26	0	10
Freidar	47	32	15	32

Som synes blev Hösthon den tjur som fick mest betydelse för aveln till att börja med, men även Soon och Freidar fick mycket stor betydelse. För att sätta de här siffrorna i perspektiv så hade 16 Ebenholtz, fjällrasavelsns störste matador genom tiderna, ca 80 stambokförda söner. Zaren, R3056, hade ca 50 och de tjurar som uppnått 50 stambokförda söner är ytterligt lätttråkade, redan 15-20 stycken måste räknas som många.

Om vi ställer dessa siffror i samband med Rosengåslinjen så innebär detta att denna norska ko hade om vi räknar handjursavkomlingar i rakt nedstigande led införda i svenska stamböcker över fjällras och SKB enligt följande:

Rosengåsättlingar:
1:a led 2:a led 3:e led 4:e led 5:e led

2	40	227	211	134
---	----	-----	-----	-----

Detta är nog ett svårslaget rekord inom fjällrasen, och vi ska komma ihåg att hon har ättlingar i Norge som inte ingår i ovanstående siffror.

Vissa avelsbesättningar producerade en avsevärd mängd av dessa 316 halv norska söner. Legendarisk blev Karl Karlsson, Odensäng, som sålde 33 söner efter Hösthon och många av Hösthons sonsöner. Nordviks Lantmannaskola sålde 26 av 30 söner till Zeus. Björkfors egendom sålde 24 söner till Clarius, Soon och Lidargutten, och Johannisberg sålde samtliga 18 söner efter Hoffman.

Hur blev då resultatet av tjurarna? Ja, det man först och främst ville ha var ju hjälp med hypoplasin och det fungerade till 100%. Man konstaterade aldrig ett enda fall av könskörtelhypoplasin på något djur med norsk far eller mor. Det var ju också väntat. Avkastningsmässigt är det svårare att säga något entydigt.

Den ende av tjurarna som mig veterligt fick ett F-tal var Rosenqvist som erhöll F-talet 104. Av sönerna är det heller inte många som jag kunnat hitta F-tal till. Hösthons två söner hamnar på ett snitt av 101 och Rosenqvists två på ett snitt av 104, men det är ju osäkra siffror. Kanhända finns uppgifter lagrat i något dammigt hörn hos SHS som skulle kunna ge mer klarhet, men dit har jag inte hunnit ännu. Men de siffror som kommit fram pekar ju inte på någon katastrof.

Det finns även ett tilltagande bekymmer med betäckningssvagheter hos en del fjälltjurar. Ett nog så allvarligt problem på tjurföreningstiden som säkert en del äldre medlemmar kan instämma i, som vackert fått stå och vänta med kon tills tjuren behagade göra tjänst. Det som går att konstatera är att Ruggenlinjen klart bidrog till att lösa detta problem då Ruggens ättlingar hade drift så det räckte till.

Enligt en undersökning av Nils Holmer vid Hushållningssällskapet i Jämtland, var det en vanlig uppfattning bland bönderna att djuren med norsk inslag var aningen svårare att få dräktiga. Man var tvungen att vara mer uppmärksam för att se brunsten.

De uppfattades också som om de var mer lättfödda och de kunde snabbt bli feta om man inte såg upp, vilket Holmer antog kunde påverka dräktighetsresultatet då det ju aldrig är bra med feta djur.

Storleken bedömdes dock vara normal på avkomman med norsk tjur och svensk ko. Det uppgavs dock att vid inavel blev avkomman snabbt liten, och det är ju inte förvånande då man ser på det starka släktskapet mellan tjurarna och det vi vet om Rörörsavelsns historia.

När man nu studerar stamböckerna så slås åtminstone jag av hur lågligt de norska tjurarna kom in i svensk avel. De hann komma in under ca 5 år innan vår störste svenske matador genom tiderna, 16 Ebenholtz, gjorde entré. Han hade en helt igenom svensk härstamning och var linjeavlade på 17 Kurt, R4284, som var både farfar och morfar till Ebenholtz.

De 316 halv norska söner hann ut i princip över hela Sverige innan de 80-talet stambokförda sönerna efter Ebenholtz kom, och väldigt många blev bra. Många av dessa kom att tjänstgöra i tjurföreningar som hade haft halv norska och kvartsnorska tjurar i mellan 5 och 10 år. Med tanke på att många av Ebenholtzsönerna var ytterligare linjeavlade på Västernorrlands-härstamningar så var det nog väldigt skönt att få verka på kor som inte var nära besläktade tack vare det norska blodet. Jag undrar om Ebenholtz hade fått denna betydelse om inte det norska blodet jämnat vägen för honom?!

Sammantaget menar jag att vi gick klart plus på den första vägen av norska tjurar, och detta trots att de var väldigt nära besläktade och utnyttjades lite felaktigt. Och trots att det inte var de bästa norska tjurarna som var fäder till dem! Man kan inte blunda för detta faktum när man ska bedöma dem. Men nu ska vi se på våg 2 och 3, fast det blir i nästa nummer av *Fjällkon*!

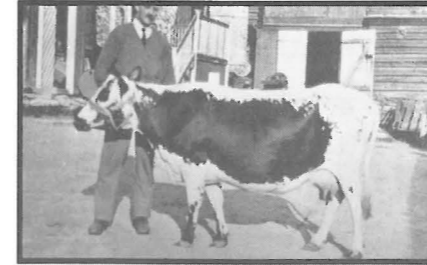
Text: Robert Nilsson

Källor: Stambok över Fjällras. Stambok över SKB. Stambok över STN. Årsskrifter från 1950-talet utgivna av SKB-föreningen. Feavien i Rörörsdistriktet genom 50 år av statskonsulent Hans Tjilrem. Material från konsulent Nils Holmer, Jämtlands läns Hushållningssällskap.

Till höger kan vi se foten på några av de gamla tjurar som vi pratat om i denna artikel! >>

Långtradarchauffören hade stoppats i en poliskontroll:
- Dina bakljus fungerar inte!
Chauffören klev ut för att kontrollera saken. Han blev mällös, medan polisen upprepade påpekandet om de trasiga bakljusen.
- Sluta tjata om bakljusen! Jag undrar vart släpet har tagit vägen?

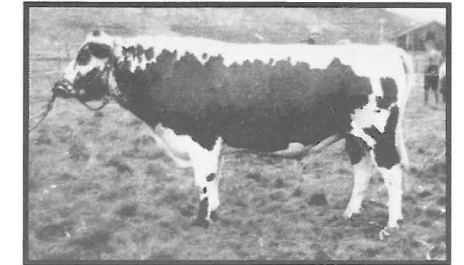
FJÄLLKON

Rosengås 1221.

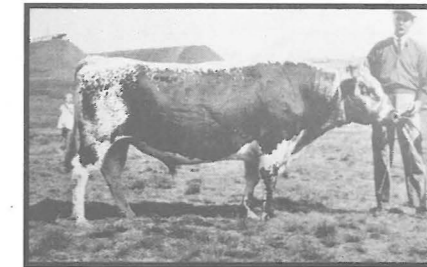
Rosenkoll 834.

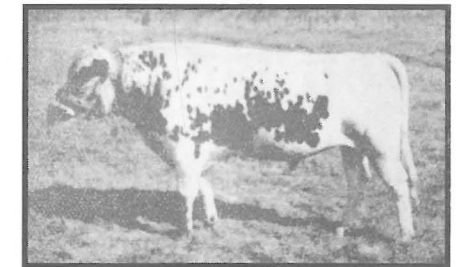
Ruggen st1631.

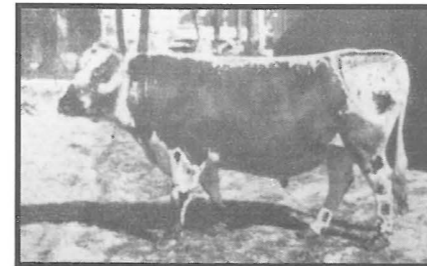
Freidar SKB 724.

Absalon st 1375.

Zeus SKB 168.

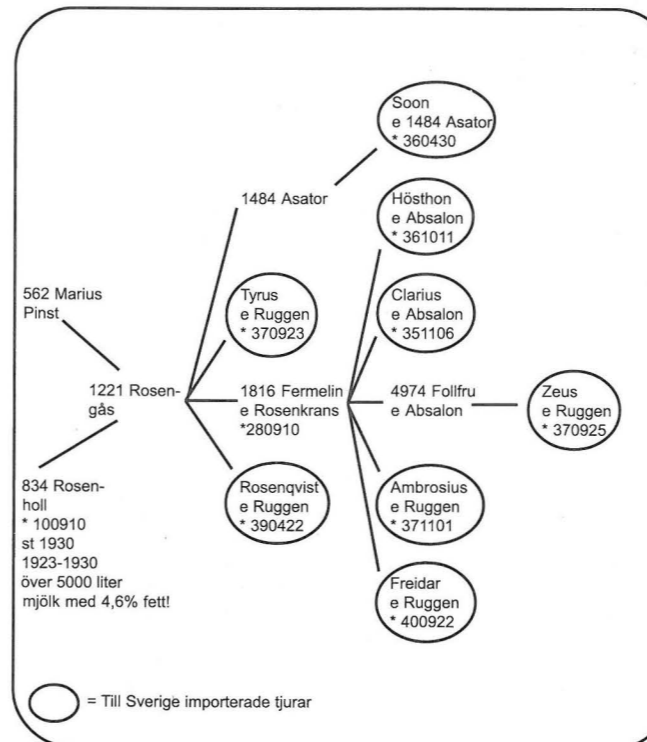

Hösthon SKB 38.

Soon R 4517.

Vi hoppas alla har överseende med bildkvaliteten på bilderna till denna artikel för det är ju mycket gamla svartvita bilder vi har att göra med och det går ju aldrig att få dem bättre än den gamla originalbilden.

Bli medlem i Svensk Fjällrasavel!

Medlemskap kostar 200 SEK/år.
Insättes på postgiro 833 53 62-3.

I medlemskapet ingår bl.a. tidningen *Fjällkon* som utkommer med 5 nummer under 1997.

Dessutom får Du del av föreningens övriga informationsmaterial, kataloger m.m.

Att köpa en fjällnära ko eller Den långa vandringen till Lillhärjäbygget

En mycket tidig morgon i oktober satte vi oss i bilen för att köra de dryga trettio milerna mellan norra Värmland och södra Härjedalen. Avresan hade blivit påskyndad av den senaste femdygnsprognosen som lovade storm och snöbyar i Härjedalsfjällen till helgen. Jag, min man Henry och vår fjällkogranne Toni, skulle tillsammans hämta hem Snövit från Lillhärjäbygget.

Bilresan gick utan problem även om den sista biten skakade om oss grundligt. Vid Storhärjävallen tog dock vägen slut. Beväpnade med instruktionen att "gå norrut och noga titta efter stigen" begav vi oss vidare till fots. Efter någon kilometer var vi uppe på myrmark och måste fatta beslut; till vänster längs med bandtraktorspåren eller till höger på en mycket smal gångstig? Vi tog till höger och befann oss snart på en vandring som kändes oändlig. Myren verkade aldrig ta slut. Det var sumpigt och ibland fick vi ta oss fram genom att hoppa från tuva till tuva.

Fanns det verkligen en ko som skulle vilja följa med oss tillbaka denna väg?

Några timmar senare tog vi rast. Jag började bli riktigt orolig för att vi var helt vilse och inte ens skulle hinna tillbaka till bilen före mörkrets inbrott. Då såg plötsligt Henry något som kunde vara ett tak långt borta. Vi bestämde oss för att fortsätta till huset med taket och sedan vända om det inte visade sig vara Lillhärjäbygget.

Det var långt kvar till det som såg ut som ett tak, men nu hade vi repat nytt mod och gick snabbare. Så, utan förvarning, förvandlades den vackra, men lite skrämmande ödemarken till brukad jord. När Karin kom ut genom dörren på ett av husen förstod vi genast att vi kommit rätt. Vi blev hjärtligt mottagna men också bannade för att ha gått fel. Genom att följa de bandtraktorspår som hon naturligtvis hade varnat oss för, hade vår vandring blivit åtskilliga kilometer längre och besvärligare än nödvändigt.

Efter kaffe med mycket gott till, var vi tvungna till ett snabbt uppbrott för att inte behöva återvända i mörker. I ladugården stod Snövit ensam och iakttog förundrat vår uppvaktning. Snövit är en 12 år gammal fjällko som helt saknar inslag av semin i härstamningen. Hon har fött tio levande kalvar och är nu åter dräktig. Hon är en liten ko, helt vit med undantag för silverfärgade fläckar runt ögonen och på halsen och lite svarta prickar på mulen. Hennes päls är mycket kort, tät och alldeles silkeslen.

Med Karin som följeslagare en bra bit på vägen var det inga problem att få Snövit att följa med mot bebodda trakter. Nu, på rätt stig, var det varken svårt att hitta eller besvärligt att ta sig fram. Snövit satte elegant klövarna framför sig och höll god fart. Då och då stannade hon till för att med en mycket skicklig teknik bryta grenar från fjällbjörk som sedan snabbt försvann ner i magen.

Vid solnedgången var vi åter vid bil och hästsläp. Det var sedan nästan midnatt när vi svängde in på gårdsplanen hemma hos en granne i Stöpafor. Där skulle Snövit få stå en tid i sällskap med några får för att testas på BVD och Leukos. Snövit var mycket trött när vi äntligen var framme. Hon låg ner i transporten och såg ganska ynkelig ut. Morgonen därpå hade hon dock piggnat till betydligt och pratade vänligt med oss när vi kom för att mjölka.

Snövit är nu hemma på vår egen gård. Hon har trots sin ålder snabbt anpassat sig till sitt nya liv som bland annat innebär att hon går lös året om med möjlighet att vistas både inne och ute. Trots sin litenhet är hon varken rädd för de andra korna eller för hästarna som går i samma hage. Men det är bara Snövit som lämnar maten för att komma fram och hälsa när man är ute för att titta till djuren. Hon "pratar" mycket och vill gärna bli kliad under hakan.

Snövit har numera även fått sällskap av fjällnära tjuren Rasmus från Funäsdalen. Vi hoppas förstas på fina kalvar och ett långt, bra liv för Snövit! Bilderna på sidan till höger visar lite av vår vandring till Lillhärjäbygget!

Text & Foto: Tove Undin, Tøsseberg, Sunne.

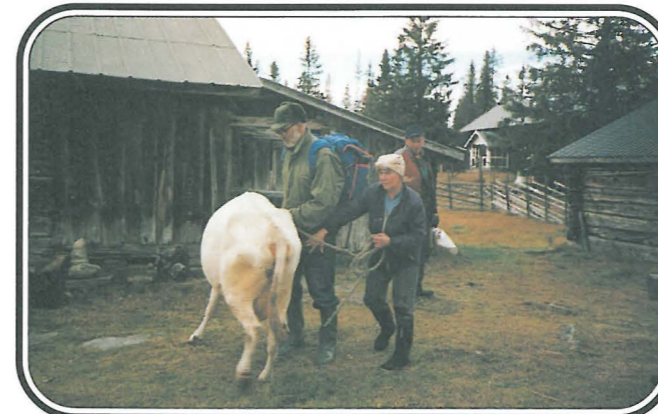
Bilder från vandringen till Lillhärjäbygget i oktober -96!

1. Den långa vandringen har börjat. Undrar hur långt det är till Lillhärjäbygget? Är vi på rätt väg? Det är inte lätt att hitta en fjällgård i väglöst land!

2. Flera timmar senare får vi syn på ett tak i horisonten, så vi ökar farten och efter ytterligare en lång stund kommer vi fram. Är detta rätt plats?

3. Jodå, visst var vi rätt. Och den fjällnära kon Snövit stod i ladugården och väntade på oss. Här har hon just kommit ut för inspektion och bekantskap.

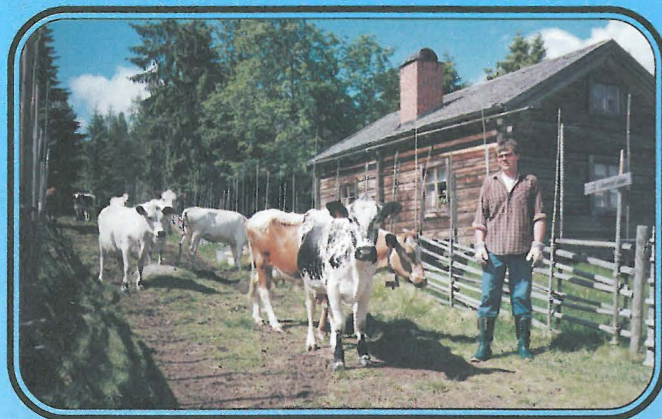
4. Skymningen är nära, så vi måste snabbt återvända till bil och hästsläp, flera timmars vandring genom ödemarken. Här leder Henry Snövit på rätt stig. Precis i solnedgången kommer vi tillbaka till bilen för att åka de 30 milerna hem till vår gård.

Uppmaning.....

.....angående mjölkleveranser och medlemskap i mejeriföreningar. Vi vet alla hur svårt det kan vara att vara mjölkleverantör, men trots allt finns det yngre människor som vill bli mjölkbönder. De flesta av våra mejerier har effektivt stoppat detta genom höga nystartargränser och andra avgifter. Tänk på kommande generationer och på Din bygd. Gå inte ur mejeriföreningen med medlemskapet. Oftast får man stå kvar i 5 år utan mjölkleverans. Genom arrende eller liknande kan Du hjälpa släktingar, nystartare eller andra i bygden så de får en möjlighet att bli mjölkleverantör för att senare ordna ett eget medlemskap!

Hälsningar från: Goth Bertil Johansson, småbrukare & fäbodbrukare

Bilder från familjealbumet.....

Kor vid Svedbovallens fäbod, Järvsö 1994.
Djurägaren heter Anders Henningsson.
Foto: Sune Pettersson

Fjällkor och getter vid Svedbovallens fäbod.
Visst ser sommarbilder sköna ut så här mitt i vintern!
Foto: Sune Pettersson

Kor på väg - hemåt eller till betet? Vem vet.....
Bilden är från Röros i Norge på 1950-talet.

Fjällkor på hemväg från skogsbetet
vid Gåsbäckens fäbod.
Foto: Sune Pettersson

Har Du några fina, trevliga, kanske ovanliga, kanske spännande bilder i Ditt fotoalbum som Du tror passar på den här sidan? Skicka i så fall in dem till oss! Du får dem tillbaka när vi använt dem! Sänd in dem under adress: Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg

Till sist!

Tänk så fort man kommer till sista sidan i Fjällkon! Vi som skriver den riktigt längtar efter att få sätta igång med nästa nummer, vilket ska vara klart till slutet av april! Vi har mycket intressant "på lager" att skriva om, men vi vill även ha in berättelser, foton och artiklar från Dig, bästa medlem! Vi vill också passa på att hälsa nya medlemmar välkomna till Svensk Fjällrasavel! Årsavgiften 200 SEK insättes på vårt postgiro nr 833 53 62-3. På återhörande!

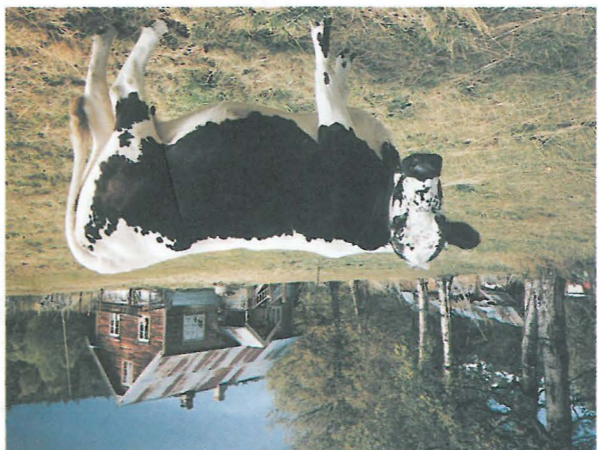
Kviger hos Ingebrigt Moen på bette på Seterhaugen i Sunndal. De to fremste er etter 9019 og 9043.

Skjondyr etter 9079 Kark med kalve etter 9063 Elven. Hos Cristian Saxlund, Imsdalen 1996.

16 år gamle Nussa hos Inge Westmann på Oppdal. "Tru korleis Nusse, dotter mi har det i Vefsn?"

Odd Rossing studerer Gerd Inger Fila sine fine STN-kviger på bette på Oppdalsmyrene.

Morten Granlien og Julgås etter 9119 Smaåsjø-kongen forkledd som Belgisk Blå for å lure EUROP

Liv Toril Eide og 124 Litimor etter 9042 Elven på STN-stand på Tynsetmark'n 1996.

